

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OKUL ÖNCESİNDEKİ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BECERİ VE DAVRANIŞ
SORUNLARININ YORDAYICISI OLARAK ANNELERİN ERKEN DÖNEM
UYUMSUZ ŞEMALARININ İNCELENMESİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Solmaz ALTUNÇANAK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İbrahim Ömer SAATCIOĞLU

İSTANBUL – 2020

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Solmaz ALTUNÇANAK

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Okul Öncesi 3-6 Yaş Çocukların Sosyal ve Davranış
Becerilerinin Yordayıcısı Olarak Annelerin Erken Dönem
Uyumsuz Şemalarının İncelenmesi

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 2020

SAYFA SAYISI : 107

TEZ DANIŞMANLARI : Prof. Dr. İbrahim Ömer SAATÇIOĞLU

DİZİN TERİMLERİ : Şema, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Okul Öncesi Dönemi
Çocuklar, Davranış Sorunları

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışmada davranış sorunlarına sahip okul öncesi dönemi
çocukların annelerinin erken dönem uyumsuz şemaları
incelenmiştir. Yapılan araştırmalar da çocukların sahip olduğu
davranış sorunlarına ebeveynlerinin etkisi bilinmektedir.
Çalışmamız da annelerin sahip olduğu erken dönem uyumsuz
şemalar ile okul öncesi çocukların davranış sorunlarına etkisi
olduğu görülmüştür.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Solmaz ALTUNÇANAK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OKUL ÖNCESİNDEKİ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BECERİ VE DAVRANIŞ
SORUNLARININ YORDAYICISI OLARAK ANNELERİN ERKEN DÖNEM
UYUMSUZ ŞEMALARININ İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Solmaz ALTUNÇANAK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İbrahim Ömer SAATCIOGLU

İSTANBUL - 2020

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Solmaz ALTUNÇANAK

TARİH

..../...../2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Solmaz ALTUNÇANAK 'ın “Okul Öncesindeki Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Davranış Sorunlarının Yordayıcısı Olarak Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelenmesi” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

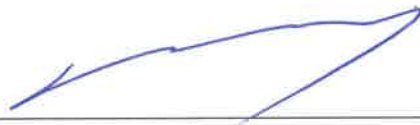

Prof. Dr. İbrahim Ömer SAATCIOĞLU

(Danışman)

Üye

Doç. Dr. Canan TANIDIR

Üye

Doç. Dr. Engin Emrem BEŞTEPE

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / / 2020

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının, okul öncesi dönemdeki çocuklarında var olan sosyal beceri ve davranış sorunlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma İstanbul İli, Avcılar, Beylikdüzü, Büyükçekmece ilçelerinden 205 annenin katılımıyla yürütülmüştür. Araştırmada Young Şema Ölçeği, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirmesi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarını ölçmek amacıyla Young Şema Ölçeği (YŞÖ-KF3), okul öncesi dönemindeki 3-6 yaş çocukların sahip oldukları sosyal beceri ve davranış sorunlarını belirlemek için Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirmesi Ölçeği (SYDD-30) ve Kişisel Bilgi Toplama Formu kullanılmıştır.

Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının, okul öncesi dönemi 3-6 yaş çocukların davranış sorunlarına etkisi değerlendirildiğinde, İççe Geçme/Bağımlılık ve Duyguları Bastırma, Anksiyete ve İçedönüklük, Başarısızlık ve Kendini Feda Etme, Kızgınlık ve Saldırganlık, Yüksek Standartlar ve Sosyal Yetkinlik alt boyutlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının, sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde Kızgınlık/saldırganlık, Anksiyete ve İçe Dönüklük alt boyutunun çocukta davranış bozukluğu bulunma durumuna, Sosyal Yetkinlik alt boyutunun kardeşle ilişki durumuna, Kusurluluk alt boyutunun kardeş sayısına, Kızgınlık/Saldırganlık alt boyutunun yaş, Duygusal Yoksunluk alt boyutunun eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak araştırma bulguları, okul öncesi dönemi çocukların davranış sorunlarında, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının yordayıcı olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, Şemalar, Sosyal Beceri, Davranış Sorunları.

SUMMARY

The aim of this study to examine the relationship between the social and behavior problems on preschooler and their mothers' early maladaptive schemas. The study was carried out 200 mothers who lived part of the Istanbul city; Büyükçekmece, Beylikdüzü, Avcılar. Young Schema Questionnaire – Short Forms-3 (YSQ-SF3) was used to measure parents' early maladaptive schemas and Social Abilities and Behavior Assessment (SYDD-30) and Personal Information Gathering Form were used to determine social and behavioral problems in preschooler children.

In this study, effect of mother's schemas on the children behaviour problems was analyzed by multiple regression analysis, "stepwise" method. Results of this analysis, Dependency and Emotional Inhibition schemas' scores on Anxiety, Failure to Achieve and Self-immolation schemas' scores on Anger/Aggression, Standards schemas' scores on Social Competence was found to be significant predictor.

This study demonstrated that, there is a significant relationship between personal information and social, behavioral problems and schemas. There is a significant relationship Anxiety/Introversion and Anger/Aggression behaviors with behavior disorders of children, Social Competence with relation with siblings, Defectiveness Schema with number of siblings, Anger/Aggression with age of mothers, Emotional Deprivation Schema with education level of mother.

As a result, study demonstrated that, early maladaptive schemas of mothers, have significant effect on preschooler children's social competence and behavior problems.

Keywords: Preschooler, Schemas, Behavioral Problems, Social Competence.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	V
TABLolar LİSTESİ	VI
EKLER LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	IX
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Hipotezler.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.5. Sayıtlar.....	3
1.6. Sınırlılıklar.....	4
1.7. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	4
2.1. OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ ÇOCUKLARI	5
2.1.1. Okul Öncesi Dönemi Çocukların Gelişim Özellikleri	5
2.1.1.1. Bedensel Gelişim	5
2.1.1.2. Bilişsel Gelişim	5
2.1.1.3. Motor Gelişim	6
2.1.1.4. Dil Gelişimi	7
2.1.1.5. Sosyal ve Duygusal Gelişim.....	7
2.1.2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Davranış Sorunları	8
2.1.2.1. Kızgınlık ve Saldırganlık.....	9
2.1.2.2. Anksiyete ve İçer Dönüklölük	11
2.1.2.3. Sosyal Yetkinlik	13
2.1.3. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal, Duygusal ve Davranış Sorunlarına Aile Etkisi 15	
2.2. ŞEMA TERAPİ.....	18

2.2.1.	Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması	19
2.2.1.1.	Alan 1: Ayrılma ve Reddedilme	19
2.2.1.2.	Alan 2: Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma	22
2.2.1.3.	Alan 3: Zedelenmiş Sınırlar	24
2.2.1.4.	Alan 4: Başkaları Yönelimlilik	25
2.2.1.5.	Alan 5: Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık	27
2.2.2.	Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Baş Etme Ve Tepkiler	29
2.2.3.	Şema Modları	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		33
YÖNTEM		33
3.1.	Araştırmanın Modeli	33
3.2.	Araştırmanın Evren ve Örneklemi	33
3.3.	Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçlar	33
3.3.1.	Sosyodemografik Bilgi Formu	33
3.3.2.	Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği	33
3.3.	Young Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeği (YŞÖ-KF3)	34
3.4.	İstatistiksel Analiz	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		37
BULGULAR		37
BEŞİNCİ BÖLÜM		70
TARTIŞMA VE SONUÇ		70
ÖNERİLER		74
KAYNAKÇA		76
EKLER		A
ÖZGEÇMİŞ		86

KISALTMALAR LİSTESİ

DSM- V : THE DIAGNOSTIC AND STATISTICAL MANUAL OF MENTAL DISORDERS

YŞÖ- KF3 : YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ KISA FORMU 3

SYDD-30 : SOSYAL YETKİNLİK DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME-30 ÖLÇEĞİ

TABLolar LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı	37
Tablo 2. Young Şema Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistikler.....	38
Tablo 3. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistikler.....	40
Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizi	40
Tablo 5. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	41
Tablo 6. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Bilinen Bir Hastalık Bulunma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	43
Tablo 7. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Çocuğun Tanısı Konmuş Bir Hastalığı Bulunma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U testi Sonuçları	45
Tablo 8. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Kardeşe İlişki Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	47
Tablo 9. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Gelir Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	49
Tablo 10. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.....	52
Tablo 11. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	55
Tablo 12. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	59
Tablo 13. Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 14. Regresyon Modelleri İçin Gerekli Varsayımların İncelenmesi	67

Tablo 15. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Young Şema Ölçeği Alt Boyut Puanlarınca Yordanmasına Dair Regresyon Analizi (Model 1)	67
Tablo 16. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık ve Saldırganlık Alt Boyutu Puanlarının Young Şema Ölçeği Alt Boyut Puanlarınca Yordanmasına Dair Regresyon Analizi (Model 2).....	68
Tablo 17. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İçedönüklük Alt Boyutu Puanlarının Young Şema Ölçeği Alt Boyut Puanlarınca Yordanmasına Dair Regresyon Analizi (Model 3).....	69

EKLER LİSTESİ

EK-A GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

EK-B KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK-C YOUNG ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR ÖLÇEĞİ KISA FORMU
(YŞÖ-KF3)

EK-D SOSYAL YETKİNLİK VE DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

ÖNSÖZ

Tüm eğitim ve öğretim hayatım boyunca bana maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, yüksek lisans ve mesleki gelişimim için beni cesaretlendiren, başta babam Mehmet ALTUNÇANAK' a ve aileme, tez süresince bana inanan, beni motive eden ve bu süreçte yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma, veri toplama sürecinde bana yardım eden Renkli Kalemler Anaokulu ve Emin Eller Anaokulu ailelerine, araştırmaya katılan tüm annelere, tez süresince bana rehberlik eden ve beni yönlendiren tez danışmanım Prof.Dr.İbrahim Ömer SAATÇİOĞLU' na minnettarlığımı ve teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Okul öncesi dönemi çocuğun altı yaşına kadarki yıllarını kapsamaktadır. İnsan hayatının ilk ve en kritik yıllarıdır. Bu yaş döneminde çocuğun deneyimleri doğrudan veya dolaylı olarak hayatını etkiler.¹

Çocuğun bu dönemde en çok etkileşim kurduğu kişi annesidir. Bu yüzden çocuğun hayatında en çok etkisi olan kişi annesidir. Çocuğun anne ile kurduğu iletişimin kalitesi, çocuğun ruhsal sağlığını etkilemektedir. Çocuk büyür ve gelişirken, kendisi ve çevresi ile ilgili edindiği tüm deneyimler çocuğun karakterine yansır. Bu yüzden de çocuğun yetişmesi ve disipline edilmesinde rolü olan ebeveynlerin veya bakım verenlerin ruhsal sağlığı, kendisi ve dünya ile bilişsel değerlendirmeleri çocuğa olumlu veya olumsuz mesajlar verir. Çocuk ebeveynlerinden ve özellikle en çok vakit geçirdiği annesinden aldığı bu mesajlar etkisi ile yaşamına devam ederek davranışlar sergiler. Çocuğun annesinden aldığı bu mesajlar olumsuz ise çocukta bir takım sosyal ve davranışsal sorunlar oluşturur.²

Araştırmamızda annelerin kendi olumsuz yaşam olaylarından tecrübe ederek sahip oldukları bu olumsuz şemaları ve bu şemaların çocuğun davranış ve sosyal problemlerine etkisi araştırılmıştır.

¹ Johnny L. Matson, **Social behavior and skills in children**, New York, 2009, s. 23-37

² Jeffrey E. Young vd., **Şema Terapi**, Çev. Tuğrul Veli Soylu, Litera Yayıncılık, İstanbul, 200, s.17.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Okul öncesi dönemi (3-6 yaş) çocuklarda görülen sosyal beceri ve davranış sorunlarında annenin erken dönem uyumsuz şemalarının etkisi var mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Okul öncesi dönemi çocuğunun sosyal beceri sorunlarında annenin erken dönem uyumsuz şemalarının etkisi var mıdır?
2. Okul öncesi dönemi çocuğunun davranış sorunlarında annenin erken dönem uyumsuz şemalarının etkisi var mıdır?
3. Okul öncesi dönemi çocuğunun kızgınlık ve saldırganlık sorunlarında annenin erken dönem uyumsuz şemalarının etkisi var mıdır?
4. Okul öncesi dönemi çocuğunun duygusal sorununda annenin erken dönem uyumsuz şemalarının etkisi var mıdır?
5. Okul öncesi dönemi çocuğunun anksiyete ve içe dönüklük sorunlarında annenin erken dönem uyumsuz şemalarının etkisi var mıdır?
6. Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği alt boyut puanları demografik özelliklere göre farklılık göstermekte midir?
7. Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları alt boyut puanları demografik özelliklere göre farklılık göstermekte midir?

1.2. Hipotezler

Hipotez 1: Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının, 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocuğunun sosyal becerisine olumsuz etkisi vardır.

Hipotez 2: Annenin erken dönem uyumsuz şemalarının, 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocuğunun davranış sorunlarına olumsuz etkisi vardır.

Hipotez 3: Annenin erken dönem uyumsuz şemalarının, 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocuğunun duygusal sorunlarına olumsuz etkisi vardır.

Hipotez 4: Annenin erken dönem uyumsuz şemalarının, 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocuğunun kızgınlık ve saldırganlık sorununa olumsuz etkisi vardır.

Hipotez 5: Annenin erken dönem uyumsuz şemalarının, 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocuğunun anksiyete ve içe dönüklük sorununa olumsuz etkisi vardır.

Hipotez 6: Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği alt boyut puanları demografik özelliklere göre farklılık göstermektedir.

Hipotez 7: Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları alt boyut puanları demografik özelliklere göre farklılık göstermektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Okul öncesi dönemi (3-6 yaş) çocuklarında var olan sosyal beceri ve davranış sorunları ile annelerinin erken dönem uyumsuz şemalarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Yapılan araştırma incelemelerinde görülmüştür ki, annenin, çocuğun yetişmesi ve gelişmesinde sahip olduğu olumlu ya da olumsuz edinimlerde büyük rolü vardır. Bu yüzden de ruh sağlığı açısından iyi çocuklar yetişmesi için anne ve çocuk ilişkisini yeterince iyi anlamak, bu ilişkinin kalitesini belirleyen unsurları iyi analiz etmek gerekmektedir.

Literatür taramalarına bakıldığında, çocuğun sahip olduğu davranışları inceleyen ve bu davranışların ortaya çıkış nedenlerini farklı açılardan değerlendiren pek çok araştırma görülmüştür. Ancak bu araştırmalarda anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları, ebeveynlik biçimleri ile okul çağı çocuk ilişkisini incelenmiş olup, okul öncesi dönemi çocuklarını kapsamamaktadır.

Okul öncesi dönem karakter gelişiminin büyük ölçüde tamamlandığı bir dönem olup çocukluk çağının en kritik zamanıdır. Bu yüzden de çocukların sosyal beceri ve davranış sorunları ilk olarak okul öncesi dönemde karşımıza çıkar. Bu araştırma, çocuğun hayatına yerleşmeden ve okul çağı hayatının sonraki dönemlerini etkilemeden tespit edilip gerekli tedbirlerin alınması açısından önem arz etmektedir.

Çocuğun hayatında önemli bir yeri olan annenin, kendi güçlü ve zayıf yönlerini ve bu yönlerin çocuğun hayatına etkisini fark etmesi ve bu bilinç ile çocuklarını yetiştirmesi açısından araştırma önemlidir.

1.5. Sayıltılar

Araştırmaya katılıp, araştırma ölçeklerini dolduran annelerin objektif, samimi ve dürüst bir şekilde ölçekleri doldurdukları varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ilgili değişkenleri açık ve güvenilir şekilde ölçtüğü varsayılmaktadır.

Üzerinde araştırma yapılan okul öncesi dönemi çocukların ve annelerinin çalışma grubunu temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma sadece İstanbul İli Büyükçekmece, Beylikdüzü, Avcılar ilçelerinde ikamet eden 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocukları ve anneleri ile sınırlıdır.

Araştırma İstanbul İli Büyükçekmece, Beylikdüzü, Avcılar, ilçelerinde ikamet eden 3-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının annelerinden alınan bilgiler ile sınırlıdır.

Araştırma okul öncesi dönemi çocukların anneleri ile sınırlıdır.

Araştırmada incelenen sosyal beceri ve davranış sorunları SYDD-30 ölçeğinin, erken dönem uyumsuz şemalar ise YKF ölçeğinin ölçtüğü maddeler ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Anksiyete: Stres oluşturan bir uyarana karşı kişinin hissettiği endişe, korku ve karmaşa duygusudur.³

Şema Terapi: Bireylerin olumsuz ruh sağlığının tetikleyicisi olarak görülen olumsuz şemaların iyileştirilmesi hedeflenen terapi ekolüdür.⁴

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar: Kökeni çocukluk ve ergenlik yıllarına dayanan, etkisi yetişkinlik yıllarında devam eden olumsuz bilişsel inançlar.⁵

Sosyal Yetkinlik: Kişinin diğerleri ile sosyal etkileşiminde olumlu ve uyumlu ilişkiler kurup, bu ilişkileri sağlıklı bir biçimde sürdürebilme becerisidir.⁶

Davranış Sorunları: Çocuğun kendisine, çevresine, diğerleri ile olan ilişkilerine zarar veren süreklilik hâline gelmiş olumsuz davranışlardır.

³ M. Orhan Öztürk, Aylin Uluşahin, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara, 2018, s.54.

⁴ Young vd., s.17.

⁵ Young vd., a.g.e., s. 20.

⁶ Matson, a.g.e., s. 23-37.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ ÇOCUKLARI

Okul öncesi dönem, gelişim ve değişim açısından bireyin hayatındaki en önemli dönemdir. Bu dönem içerisinde insan, bedensel, bilişsel, duygusal ve fiziksel açıdan gelişimini önemli ölçüde tamamlar. Okul öncesi dönemindeki çocukların sahip olduğu anormallikleri fark edebilmek ve gerekli iyileştirmeleri yapabilmek için bu dönem çocuklarının gelişim özelliklerini iyi bilmek gerekir.⁷

2.1.1. Okul Öncesi Dönemi Çocukların Gelişim Özellikleri

2.1.1.1. Bedensel Gelişim

Hayatlarımızın ilk yıllarında hızlı bir artış ile değişen ve olgunlaşan fiziksel gelişimimiz okul öncesi dönemde yavaşlayarak gelişmeye devam eder. Okul öncesi dönemdeki kilo ve boy artış ortalaması birbirine paralellik göstermektedir. Bu dönemde boy uzaması yılda 5,6 cm, kilo artışı ise ortalama 1,5-2 kg olur.⁸

İnsanda bulunan yirmi adet süt dişlerin tamamlanması üç yaşlarına doğru olurken kalıcı dişlerimizin çıkmaya başlaması ise altı yaş civarında başlar.⁹

Okul öncesi dönemindeki her çocuğun duygusal gelişimi artık bir yetişkinden farksızdır. Duyusal gelişim tamamlanmasına rağmen, beyin gelişimini sürdürür. Beş yaşındaki bir çocuğun beyin ağırlığı bir yetişkinin beyin ağırlığının %90'ıdır. Çocuğun yaşı büyüdükçe, beyindeki sinir hücreler etkileşimini artırarak, bağlantılarını çoğaltır.¹⁰

İki ve beş yaş arasında çocuğun hareket kabiliyeti ivme kazanır. Bu yaş döneminde, çocuk artık üç tekerlekli bisiklet kullanabilir, tek ayak üzerinde belli bir süre durabilir ve sıçrama yapabilir, ayak parmakları üzerinde yürüyebilir, uzağa atlayabilir.¹¹

2.1.1.2. Bilişsel Gelişim

Piaget'e göre okul öncesi dönemi çocuğun bilişsel evresi, işlem öncesi (Preoperation) dönemdir. İşlem öncesi evrede olan okul öncesi dönemi çocukları

⁷ Haluk Yavuzer, Bedensel, *Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2019, s.13.

⁸ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1990, s.82.

⁹ Yavuzer, a.g.e., s.82.

¹⁰ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kavramları*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2011, s.346.

¹¹ Cüceloğlu, a.g.e., s.345.

benmerkezcidir. Bu yüzden de bu çocuklar başkalarının bakış açısını anlamakta ve diğerlerinin görüşlerini tahmin etmekte zorlanırlar. Yetişkin ve akranlarıyla sağlıklı iletişimde bulunabilseler de bu iletişim çoğunlukla merkezci olarak devam eder. Dolayısıyla çocuğun zihni daha çok kendisi ile meşgul ve pek çok yönden de kısıtlıdır. Benmerkezci düşünce yapısına sahip oldukları için henüz nesnel olan ile (objective) öznel olanı (subjective) ayırt edemezler. Bu onların çeşitli yaşam olaylarını öznel olarak yorumlamalarına neden olur. Örneğin dünyanın, gezegenlerin de insan gibi oluştuğunu ve büyüdüğünü düşünmeleri gibi.¹²

Mantıksal düşünme henüz söz konusu değildir. Nesnelerle ilgili görsel algıya odaklanırlar. Bu yüzden ağırlığı aynı olan nesnelerin, şekillerinin değişmesiyle birlikte ağırlıklarının da değişeceğini düşünürler. Bunun gibi korunum (değişmezlik) ilkesine sahip diğer durumları da kavrayamazlar. Okul öncesi dönem çocukların kavramakta zorlandıkları diğer bir bilişsel beceri ise tersine düşünebilme yeteneğidir. Bu yetenek, kişinin uzun kaptaki suyun kısa kaba döküldükten sonra tekrar eski düzeyine gelebileceği mantığını kavrayabilmesidir. İşlem öncesi dönemde çocuklar çeşitli semboller geliştirirler. Bu semboller nesneleri veya insanları temsil eder. Geliştirdikleri bu sembollerin temsilleri ile bağlantısını anlamaya çalışırlar. Bu zihinsel semboller çocukların resimlerinde ve oyunlarında da görülür. Sembolik oyunlar adım adım çocuğu gerçek hayata hazırlarlar.¹³

Okul öncesi dönemde çocuklar artık edindikleri bilgileri zihinlerinde kategorileştirebilirler. Yine bu dönemde çocukların parça ve bütünü ayrı olarak algılamada zorluk yaşadığı görülür. Detaylara dikkat etmeyip bütüne odaklanma eğilimindedirler.¹⁴

2.1.1.3. Motor Gelişim

Okul öncesi dönem, çocuğun motor gelişiminin yoğun olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, çocuk bedenini koordineli ve uyumlu bir şekilde kullanmayı öğrenir ve yine bu dönemde çocuğun adımları öncekine göre daha uzundur. Aynı zamanda geri geri adım atmayı da okul öncesi dönem çocukları rahatlıkla yapabilir. Yürüme ve koşmada yeteri beceriye ulaşan bu çocuklar, yardımsız merdiven basamaklarından çıkma, tırmanma, takla atma, atlama, bisiklete binme, zıplama gibi motor becerileri yapabilirler. Bu dönemde ince motor becerileri de bazı

¹² Yavuzer, a.g.e., s.83.

¹³ Shaffer David and Katherine Kipp, *Developmental Psychology, Childhood & Adolescence*, Cengage Learning, 2010, s.76.

¹⁴ Yavuzer, a.g.e., s.84-86.

enstrümanları çalabilecek kadar gelişmiştir. Okul öncesi dönem sonrasında çocuğun hareket gelişimi daha yavaşlar.¹⁵

2.1.1.4. Dil Gelişimi

Dil gelişimi, diğerlerinin dediklerini anlayabilme, çeşitli sözcükler kullanarak ve bu sözcükleri doğru telaffuz ederek cümle içine yerleştirebilme becerisini ifade eder. Çocuklarda dil gelişimi biyolojik farklılıklara göre gelişme gösterse de, dil gelişiminin en hızlı olduğu dönem okul öncesi dönemdir. Kelime telaffuzları bu dönemde düzelir. Çocuk bu dönemde TV, radyo ile meşgul olarak kelime dağarcığını genişletir. Çocuktaki dil gelişimi ve sosyal gelişim arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Yani dil gelişimi arttıkça sosyalleşme, sosyalleşme arttıkça da dil gelişiminde ilerleme görülür. Dil gelişimi artan çocuk diğerleriyle daha çok iletişime girer. Kendini ifade edebildiği, anlaşılabilirdiği ve iletişim kurabildiğini gördükçe sosyalleşmekten çekinmez. Ancak bu konuda kendini yetersiz hisseden, akranları ve yetişkinler tarafından anlaşılmadığı ve kendini ifade edemediğini hisseden çocuklar ise sosyal olarak geri çekilme yaşarlar. Dil gelişiminden kaynaklı bu geri çekilme, onlarda öfke ve hayal kırıklığı oluşturur.¹⁶

İki yaşından itibaren cümle kurması beklenen çocuğun cümleleri henüz gramer açısından çok eksiktir. Çocuk bu dönemde genellikle en fazla 2 kelimeyi bir araya getirerek cümleler oluşturabilir. Üç yaşına geldiğinde ise cümlelerin içindeki kelime sayısı dördü bulur. Dil gelişimindeki tüm eksiklikler genellikle dört yaş civarında tamamlanır. Çocuk artık daha anlaşılır, öznesi yüklemi olan cümleler kurar. Beş-altı yaş civarı çocuğun dil gelişimi yeterince olgunlaşmıştır. Çocuk kendini rahat ve açık bir şekilde ifade edebilir. Hecelemez ve bebeksi konuşmaz. Ancak bilişsel seviyelerinden dolayı zor ve karmaşık sözcükler ve cümleler kullanamazlar.¹⁷

Okul öncesi dönemde dil gelişim süreci yukarıda belirtildiği gibi olsa da her çocuğun dil gelişim süreci bu şekilde gelişmeyebilir. Çocukların aynı evrelerde olmalarına karşın dil gelişimlerinin birbirlerinden farklı olmasına neden olan pek çok sebep vardır. Bu sebeplerden en önemlileri çocuğun geçirmiş olduğu sağlık sorunları, sahip olduğu zeka düzeyi, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar, çocuğun cinsiyeti ve aile ilişkileridir. Bütün bunlar çocuğun dil gelişimini olumlu ya da olumsuz etkiler.¹⁸

2.1.1.5. Sosyal ve Duygusal Gelişim

¹⁵ Yavuzer, a.g.e., s.87.

¹⁶ David and Kipp, a.g.e., s.220-225.

¹⁷ David and Kipp, a.g.e., s.243-245.

¹⁸ Cüceloğlu, a.g.e., s.348.

Okul öncesi dönemindeki bir çocuk, bağımsız bir birey olma adına gerekli adımların ilkinin bu dönemde atar. Öz-bakım becerilerini gerçekleştirmek adına çabalar. Gelişen diğer becerilerinin desteği ile bu dönemde ilişkiler kurmaya başlar. Bu dönemde anne baba tutumunun çocuğun duygusal ve sosyal gelişimine doğrudan etkisi vardır. Ebeveynlerin sahip olduğu aşırı koruyucu, aşırı özgürlükçü veya aşırı otoriter tutumlar çocuğun normal bir sosyal ve duygusal gelişim yaşamasının önüne geçer.¹⁹

Sosyal gelişimin bir ayağı olan oyun davranışları, bu dönemde farklılaşır. İki yaş ve öncesinde, girdiği her oyun ortamında ben-merkezci davranarak, ortamdaki oyuncakları kendine toplar ve “başkasının oyuncağı” kavramını henüz benimseyemez. Okul öncesi dönemde çocuk bu tutumunu devam ettirmez ve oyun ortamlarında paralel oynamayı seçer. Paralel oyun döneminde iken çocuklar, aynı ortamda, aynı oyuncaklarla, yan yana ancak bireysel oynarlar. Dört yaşına geldiğinde oyun davranışları artık bir üst evrededir. Bu evrede çocuk “iş birliği ile oyun” davranışları gösterir. Diğerleri ile aynı ortamda, aynı oyun içinde ve etkileşim halinde oynar. Akranları ile birlikte oyun kurup, sürdürerek sosyal ve duygusal alanlarının gelişimini destekler.²⁰

2.1.2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Davranış Sorunları

Çocuk büyürken sürekli bir değişim ve gelişim halindedir. Zihinsel ve bedensel gelişim olurken aynı zamanda da duygusal ve sosyal gelişmeler de buna eşlik eder. Ancak gelişim her zaman normal seyrinde ilerlemez. Bu yüzden de bazen çocuklarda istendik davranışların yanı sıra istenmedik ve uyumsuz davranışlar oluşabilir. Bu davranışlar çoğu zaman çocuğu ve çevresini önemli derece de etkiler, çevresine uyumunu zorlaştırır, çocuğa ve çevresine sıkıntı verir. Çocuğun sahip olduğu bu uyumsuz davranışlar, ilerideki gelişimini de önemli oranda etkiler.²¹

İnsanların yetişkinlik dönemlerinde sahip olduğu tutum ve davranışlarının temellerinin okul öncesi dönemde oluşmaya başladığını gösterdiği pek çok araştırma ile kanıtlanmıştır.²²

Çocukların sahip olmuş oldukları duygusal ve davranış sorunları sadece çocuğa ve aileye zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda toplumun ruh sağlığını da

¹⁹ Fatma Yaşar Ekici, *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Fakültesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.20-22. (Yayımlanmış Doktora Tezi)

²⁰ Nezahat Hamiden Karaca, vd., “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi”, *Kuramsal Bilim Dergisi*, 2011, 4 (2), s.67-76.

²¹ Eda Kargı ve Semra Erkan, “Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, 27, s.135-144.

²² James N. Butcher, vd., *Abnormal Psychology*, Pearson education, New York, 2011, s.968.

olumsuz etkiler. Bu yüzden de çocukların yaşadıkları ruhsal sorunları önlemek ve iyileştirmek adına bu sorunları ve kaynaklarını iyi anlamak gerekir. Özellikle okul öncesi dönem, çocuğun davranış sorunları belirtilerini açık bir şekilde görmeye başladığımız ve erken müdahale için kritik bir dönemdir.²³

Çocuklarda oluşan ruhsal bozuklukların patolojisine bakıldığında buna neden olan bazı risk faktörler şöyle sıralanmıştır. Doğum öncesi oluşan bazı komplikasyonlar, organik bozukluklar, zeka geriliği, özgüven eksikliği, sosyal yetkinlikteki eksiklikler, dikkat eksikliği, öğrenme güçlüğü, konuşma bozuklukları, düşük sosyo-ekonomik düzey, ailede var olan fiziksel veya ruhsal sorunlar, olumsuz yaşam olayları, aile içi iletişim sorunları, yanlış ebeveyn tutumları, akademik başarısızlık ve dışlanma olarak görülmüştür. Gelişim çok yönlü ve karışıktır. Dolayısıyla gelişimde soruna sebep olabilecek tek bir risk faktöründen bahsetmek mümkün değildir. Bu risk faktörlerine sahip olmak bazı çocuklarda belirli duygusal ve davranış sorunlarına neden olabileceği gibi bazılarında ise buna neden olmayabilir.²⁴

Davranış sorunları iki alt kategoride incelenmektedir; Dışsallaşmış davranışlar ve içselleşmiş davranışlar. Dışsallaşmış davranış sorunları; çocuğun aşırı öfkeli, yıkıcı, kavgacı ve asi davranışlarının tümünü içerir. Bu davranışları tüm çevresine yansıttığından dolayı çocuğun ailesi, arkadaşları ve tüm çevresi ile ilişkileri etkilenir. Bu yüzden bu davranışlar dışsallaşmış davranışlar kapsamına girer. İçselleşmiş davranış sorunları ise çocuğun içine kapanık, kaygılı, çekingen, özgüvensiz, huzursuz ve mutsuz duygularının tümünü içerir. İçselleştirmiş davranışlar dışa yansımadağı için çocuğun yakınlarının fark etmesi dışsallaştırmış davranışlara göre daha zordur. Bu yüzden de daha az rahatsız edicidir.²⁵

2.1.2.1. Kızgınlık ve Saldırganlık

Kişiler öfke duygusunu en çok bir şeyler ya da birileri tarafından engellendiğinde hisseder. Öfkelenme ve sakinleşme süreleri kişiden kişiye değişse de yapılan araştırmalar gösteriyor bir çocuğun normal öfke süresi 8 yaşına kadar 5 dakika ile sınırlıdır. Çoğunlukla çocuk 5 dakika sonra sakinleşmeye ve yatışmaya başlar.²⁶

Saldırganlık ise kızgınlık duygusunun eyleme geçmiş halidir. Saldırganlık, kişinin diğer kişilere ya da nesnelere karşı zarar verici davranışlarıdır ve sosyal

²³ Kargı ve Erkan, a.g.e., s.140.

²⁴ Butcher, vd., a.g.e., s.970.

²⁵ Kargı ve Erkan, a.g.e., s.141.

²⁶ Zeynep Çiftçi Topaloğlu, 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, 2012, s.22-25. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

iletişimimizi olumsuz yönde etkiler. Çünkü, saldırgan bireyler, özellikle çocuklar, saldırgan dürtülerini kontrol altına almakta zorlanarak toplum içinde kabul görmeyen tutumlar sergilerler. Saldırgan çocuklar, agresif, küskün, asi ve zorbadırlar. Geçinilmesi zordurlar. Akranlarıyla sıkıntılar yaşadıkları gibi yetişkinlerle de geçinemezler. Karşı gelme eğilimindedirler. Dolayısıyla çevresindekilerle ve akranlarıyla uyumlu bir ilişki devam ettiremezler. Çocuğun karakterine yerleşebilecek bir sorun olan saldırganlık, okul öncesi dönemden itibaren görülür. Ancak okul öncesi dönemde başlayan bu davranış sorununun kaynağı bulunamayıp, gerekli önlemler alınmaz ise çocuk, saldırgan davranışlarını yetişkinlik dönemine ve sonrasına kadar sürdürür. Dolayısıyla çocukken akranları tarafından kabul görmeyen bu olumsuz davranışlar, yetişkinlik döneminde de kabul görülmeyip, bireyin toplumda dışlanmasına sebep olur.²⁷

Saldırganlığın gelişimi için farklı teoriler vardır. Bandura' ya göre saldırganlık, sosyal öğrenmenin bir ürünüdür. Kişiler saldırgan tutumları önce izler sonra da taklit ederek uygularlar. Bu teorisini anaokulu çocukları üzerinde yaptığı deneyle ispatlayan Bandura, bu deneyde anaokulu çocuklarına içerisinde şiddet ve saldırganlığın olduğu bir film izletir. Filmin etkisinde olan bu çocukları gözlemleyen Bandura, çocukların tıpkı izledikleri filmde ki gibi saldırgan tutumlarda bulunduğunu görmüştür.²⁸

Kızgın ve saldırgan davranışlar, değişmesi zor, inatçı ve en sıkıntılı problemlerdir. Bu problemlerin görülmeye başladığı okul öncesi dönemde, ebeveynlerin bir kısmı gerekli tedbirleri almayı ertelerler. Bu yüzden de çoğu zaman davranışın kendiliğinden sönmelerini bekleyerek çocuğun bu olumsuz davranışına seyirci kalırlar. Çocuklardaki saldırgan tutumların oluşmasındaki diğer risk faktörleri ise çocuğun sahip olduğu kişilik özellikleri, zeka düzeyi, içinde bulunduğu kültürel şartlar, sosyo-ekonomik düzeydir. Bunun yanı sıra şiddet içerikli televizyon programları ve video oyunları, aşırı baskıcı ve otoriter aile tutumu çocuklarda kızgın ve saldırgan davranışlara sebep olmaktadır.²⁹

Çocuğun sergilemiş olduğu kızgın ve saldırgan davranışlar, akranları tarafından yadırganır. Bu yüzden de çocuklar hem kendilerini korumak hem de bu tutumları kabul etmediğini göstermek adına, bu çocuklarla yakın ilişkiden kaçınırlar. Bu kaçınma, kızgın ve saldırgan davranışlar gösteren çocuğun, akranları tarafından dışlanmasına sebep olur. Akranları tarafından kabul görmeyen çocuk, yoğun

²⁷ Topaloğlu, a.g.e., s.29.

²⁸ A. Bandura, *Self Efficacy: The Exercise Of Control*, 1997; aktaran A. Arkonaç, *Zihin süreçleri Bilimi*, Alfa yayınları, İstanbul, 2003, s.283.

²⁹ Hülya Gülay, "5-6 yaş grubu çocuklarda okula uyum ve akran ilişkileri." *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, 10(36), s.1-10.

yalnızlık ve özgüven problemleri yaşar. Yalnız kalan ve özgüvenini kaybeden çocuk kısır bir döngüye girerek kızgın ve saldırgan davranışlarını artırır.³⁰

Bireyin hayatını olumsuz yönde etkileyen saldırganlığın okul öncesi döneminde çocuklara etkisi şöyledir; yaşlıları tarafından istenmeme ve dışlanma, dikkat eksikliği, kaygı, eğitim hayatında başarısızlık, uyum sağlayamama, sözel ifade ve problem çözmede eksiklik, öz denetim eksikliği.³¹

2.1.2.2. Anksiyete ve İçe Dönüklülük

Anksiyete, depresyon, psiko-somatik yakınmalar ve sosyal ortamlardan geri çekilme gibi çocuğun iç dünyasında yaşadığı problemler, içe yönelim sorunlarıdır.³²

Yapılan bir araştırma da görülmüştür ki çocuğun sahip olduğu anksiyete skoru ile çekingenlik ve içe kapanıklık skoru birbiri ile pozitif yönlüdür. Yani, çocuğun kaygı düzeyi arttıkça diğerleri ile yakınlaşması daha zor olur. Anksiyete yaşayan bir çocuk, diğerleri ile kaynaşmaya çalıştığında huzursuz olur, kaygıları artar. Bu huzursuzluktan kaçınmak isteyen çocuk, sosyal ortamlardan ve insanlardan uzak durmayı seçerek, içe kapanık ve çekingen bir tavır sergiler.³³

Aynı araştırma da, kaygı düzeyi yüksek olan bu çocukların, normal kaygı düzeyine sahip çocuklara oranla daha mutsuz, depresif ve keyifsiz duygu durumuna sahip oldukları görülmüştür. Bu çocuklar daha zor mutlu olan ve zorluklar karşısında çabuk demorileze olan bir mizaca sahiptirler. Aynı zamanda anksiyete düzeyi yüksek olan çocukların diğer çocuklara oranla daha utangaç, korkak ve kontrollü olduğu görülmüştür.³⁴

Anksiyete ve içe dönüklük kişinin sahip olduğu biyolojik ve genetik yapısından, daha önce deneyimlediği birtakım tecrübelerinden ve kişinin bilişsel yargılarından etkilenir.³⁵

Kaygı hayatımızın her yaş döneminde kendini gösterir. Çocuk, her yaş döneminin kendine özgü gelişimsel süreçlerden geçerken kaygıyı yaşar. Hayatının ilk yıllarında bakım verenlerinden ayrılma kaygısı yaşayan çocuğun bu kaygısı, üç-dört yaşlarında yerini ebeveynlerin sevgisini kazanma kaygısına bırakır. Okul çağının başlamasıyla sosyal dünya ile tanışan çocuğun kaygısı, artık arkadaş problemleri ve ders başarısı ile ilgilidir. Son çocukluk dönemini geride bırakıp

³⁰ Gülay, a.g.e., s.8.

³¹ Topaloğlu, a.g.e., s.30.

³² Halime Şenay Güzel ve Haluk Arkar, "Psikiyatri Poliniğine Başvuran Çocuklarda İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Sorunları İle İlişkili Bazı Sosyo-Demografik ve Klinik Değişkenlerin İncelenmesi", **Ulusal Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, 4(2), s.2-3.

³³ Emel Bellibaş, vd., "Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu Tanılı Bir Grup Çocukta Mizaç Özellikleri", **Ege Tıp Dergisi**, 2005, 44(1), s.39-44.

³⁴ Bellibaş, vd., a.g.e., s.39-44.

³⁵ Güzel ve Arkar, a.g.e., s.3.

ergenliğe adım atan gençlerde ise kaygı artık yakın arkadaşlıklar kurabilme, bir gruba ait olabilme, kimlik bulabilme ve karşı cins üzerinedir. Görüldüğü gibi her yaş döneminin kendine has kaygı tipleri vardır. Ancak her yaşta endişenin dozu ve sürekliliği farklıdır. Kaygı dozunun en yüksek olduğu dönemler ise insan hayatının ilk iki yılı ve gençlik yıllarıdır. Araştırmalar küçük yaştaki çocukların kaygı düzeylerinin büyük yaştaki çocuklara oranla daha az olduğunu göstermiştir.³⁶ Ebeveynlerin sahip olmuş oldukları ruhsal rahatsızlıkların, çocukta ki kaygı ve geri çekilme sorununu artırdığı görülmüştür. Özellikle depresyon ve kaygı bozuklukları, çocukta içe yönelim problemini artırır.³⁷

Çocuklardaki kaygı ve içe yönelim problemlerin seviyesini etkileyen bir önemli faktör ise cinsiyettir. Yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular göstermiştir ki kızlardaki kaygı seviyeleri erkeklere oranla daha yüksektir.³⁸

Erken çocuklukta tecrübe edilen yakın kayıpları, yas ve boşanma gibi olumsuz hayat olayları da çocuğun kaygı ve içe dönüklük sorunları geliştirmesine ve kişiliğine yerleştirmesine neden olabilir.³⁹

Yapılan araştırmada, çocuğun içinde bulunduğu sosyoekonomik düzeyin çocuğun kaygı düzeyi ve içe yönelim sorunlarına etkisi olduğu görülmüştür. Çocuğun bazı temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, maddi kaynak gerektiren isteklerinin büyük ölçüde yanıtızsız kalması, çevresindeki yaşlılarından daha az olanaklara sahip olduğunu görmesi, çocukta kaygıya neden olabilmektedir. Aynı zamanda yaşam mücadelesi veren ve maddi sıkıntıların yoğun olduğu aile ortamında yetişen çocuklar, anne ve babalarının yaşadığı bu stres ve sıkıntılara şahit oldukları için sıklıkla kaygı yaşamaktadırlar.⁴⁰

Çocuğu yetiştiren ebeveynlerinin sahip olduğu meslekler ve eğitim durumu da çocuktaki kaygı ve içe yönelim seviyesini etkilemektedir. Mesleklerimiz ve uğraşlarımız hayatımızın büyük bir bölümünü kapsar. Mesleklerimiz nedeni ile içinde bulunduğumuz stres, sıkıntılı ve zorlu anlar bizlerin duygu durumunu da etkiler. Ebeveynin sahip olduğu bu olumsuz duygu durum, işten çıkıp eve gittiğinde çocuklarına yönelir. Dolayısıyla ebeveynin sahip olmuş olduğu olumsuz iş koşulları, aile hayatına yansarak çocuklarda kaygı oluşturur. Olumsuz iş koşullarının yanı sıra, ebeveynlerin tehlikeli mesleklerde çalışması, mesai saatlerinin belirsiz ve uzun

³⁶ Neriman Aral ve Figen Başar, "Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 1998, 22(110), s.9.

³⁷ Güzel ve Arkar, a.g.e., s.4.

³⁸ Aral ve Başar, a.g.e., s.8.

³⁹ Fatma Alisinanoğlu, vd., "Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, Giresun ili örneği" *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2010, s.45-55.

⁴⁰ Alisinanoğlu, vd., a.g.e., s.55-59.

olması, sürekli evden uzaklaşması ve ailesi ile yeterince görüşmemesi çocuklardaki kaygı düzeylerini etkilemektedir.⁴¹

2.1.2.3. Sosyal Yetkinlik

Sosyal yetkinlik, bireyin, toplumun kendisinden beklediği fiziksel ve sosyal çevreye uyum sağlayabilmesi adına gerekli olan becerilere sahip olmasıdır. Bu beceriler kişinin toplum içinde ve insanlar ile iletişimde gerekli olan sözel ve sözel olmayan tüm davranışları içerir. Bunlar; sohbeti başlatabilme ve devam ettirebilme, duruma özgü mimik ve jestleri kullanabilme, karşıdaki insanların jest, mimik ve vücut dilini okuyabilme, kişilerarası ilişkilerde yaşanabilecek problemlere karşı gerekli çözümler üretebilme, akranları ile işbirliği sürdürebilme gibi olumlu sosyal ilişkiler sürdürmeye yarayan tüm becerilerdir.⁴²

Sosyal yetkinlik ve duygusal yetkinlik tanımları birbirlerini içinde barındırır. Çünkü sosyal yetkinliğe sahip bir birey, kendi duygularını ifade edebilmeli ve karşısındakinin duygularını da anlayabilmelidir. Dolayısıyla etraftaki bireyler ile iletişim kurabilmek ve sürdürebilmek için onların duygularını anlayabilmek gereklidir.⁴³

İnsan ilişkilerinde büyük öneme sahip olan sosyal yetkinlik becerinin gelişiminde okul öncesi dönemin önemi büyüktür. Birçok gelişim alanı için kilit bir öneme sahip olan bu dönemde sahip olunan sosyal yetkinlik becerileri, hayatın ilerleyen dönemlerindeki başarının da belirleyicisidir.⁴⁴

Çocuğun ilk ve tek sosyal çevresi ailedir. Okul öncesi dönemin başlamasıyla kısıtlı bir sosyal çevreye sahip olan bu çocuğun çevresi giderek büyür ve daha karmaşık hale gelir. Bu yüzden de okul öncesi dönemdeki çocuklar bu yeni ve karmaşık çevre ile iletişim kurabilmek için yeni beceriler edinmek zorunda kalırlar. Böylelikle insanlarla uyumlu ilişkiler geliştirebilmesine yarayan becerilerin kazanımı okul öncesi dönemde başlar. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki okul öncesi dönemde kazanılamayan gerekli sosyal becerilerin hayatın ilerleyen dönemlerinde kazanılmasını zordur.⁴⁵

Okul öncesi dönemi çocuklarının gerekli sosyal yetkinliğe ulaşabilmelerini hızlandıracak en büyük fırsat akran ilişkileridir. Akran ilişkileri sayesinde çocuklar

⁴¹ Rita Wicks Nelson and Allen C. Israel, **Abnormal Child and Adolescent Psychology**, Pearson Education, New York, 2013, s.255.

⁴² Elif Sinem Sürmeli, *5- 6 Yaş Çocukların Sosyal Yetkinlik Davranışlarının İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, 2018, s.44-53. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴³ Sürmeli, a.g.e., s.62-66.

⁴⁴ Karaca, s.g.e., s.23-32.

⁴⁵ Füsün Yıldızbaş, "Okul öncesi dönemde prososyal davranışların gelişiminin bebeklik yaşantısındaki bazı değişkenler açısından incelenmesi." **Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul, 2009, s.7-9.

paylaşma, yardımlaşma, davranışlar ile ilgili neden-sonuç kurabilme, sorgulama ve sözel beceriler geliştirme gibi sosyal yetkinliği artıracak pek çok beceri öğrenirler.⁴⁶

İki yaşlarında çocuklar daha çok yalnız oynamayı seçerler. Akranlarıyla iletişimleri ancak birbirini izleme, taklit etme ya da oyuncak kavgası ile sınırlı kalır. Ancak çocuklar üç ve dört yaşlarında bireysel oyun yerine grup oyunlarından zevk almaya başlarlar. Kısıtlı akran iletişimi gelişerek oyun esnasında konuşmalar ve iletişimler çoğalır. Dört yaşından itibaren sosyalliğin artmasıyla çocukta yoğun bir merak ve soru dönemi başlar. Diğerleri ile etkileşimlerinden kendi ve diğerleri ile ilgili bazı izlenimlere sahip olurlar. Böylelikle soruları beğenilen, sorularına karşılık bulabilen çocuklar sorgulamaya devam ederler. Sordukça insanlarla diyaloglar geliştirip sosyalleşirler. İlk çocukluk döneminin en önemli evresi olarak bilinen beş yaşta ise çocuk sosyal yönden daha dengeli, sevecen ve yeterlidir. Kritik, ürkek ilk sosyalleşme adımlarını çoktan geride bırakmış olan beş yaş çocuğu ilişkilerinde artık daha kontrollü ve olgundur.⁴⁷

Sosyal yetkinliğe sahip okul öncesi dönemi çocukları, kişiler arası ilişkilerinde empatik ve duyarlıdır. Problem çözme becerileri daha gelişmiş olduğu için krizlere müdahale etmede ve çözümlemede gerekli tekniklere sahiptirler. Dolayısıyla insan ilişkilerinde daha atılgan, özgüvenli, başarılı ve uyumludurlar. Okul öncesi dönemde yeterli sosyal beceriye sahip olamayan çocuklar ise çevresi ile uyum sorunu yaşarlar, akranları ile işbirliği kurmakta zorlanırlar, akranları ile yaşadığı sorunların üstesinden gelemezler. Bu yüzden de yetersiz sosyal beceriye sahip olan bu çocuklarda bazı davranış sorunları oluşur. Bunlardan en sık görülenler, akademik sorunlar ve düşük özgüvendir. Sosyal beceri yetersizliğinden kaynaklı ortaya çıkan bu davranış sorunlarının giderilebilmesi için çocuğun gerekli sosyal yetkinlik becerilerini kazanması için desteklenmesi gerekmektedir.⁴⁸

Okul öncesi dönemde, akran ilişkilerinde beklenen sosyal yetkinliğe ulaşamayan çocukların, ilkokul hayatlarında zorlandıkları ve saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Yine akran şiddetine en çok maruz kalan çocukların ise problemle sözel olarak baş edebilme becerilerinde yetersiz oldukları ve bu yüzden de daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları görülmüştür. Aynı zamanda yapılan araştırmalarda sosyal yetkinliğe sahip çocukların hem daha az zorbalık yaptıkları hem de daha az zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür.⁴⁹

⁴⁶ Yavuzer, a.g.e., s.185.

⁴⁷ Ender Drurualp ve Neriman ARAL. "Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, 39(39) , s.160-172.,

⁴⁸ Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, a.g.e., s.33-35.

⁴⁹ Hatice Uysal ve Berrin Akman, "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlama Çalışması", *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 2016, s.422-430.

Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetkinlik kazanabilmelerinde pek çok değişken rol oynar. Ancak sosyal yetkinlik üzerindeki başlıca faktörlerin anne baba tutumu, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, kültür, çocuğun çevresi ve çocuğun sahip olduğu kişisel ve bilişsel farklılıklar olarak bilinmektedir.⁵⁰

Okul öncesi dönemdeki çocukların gerekli sosyal becerileri öğrenebilmesi için oyun çok önemli bir araçtır. Oyun, çocukların çevresini ve diğer insanları keşfetmesini sağlar. Akranlarıyla oynayan çocuk oyun aracılığı ile işbirliğini sürdürmeyi ve uyum sağlamayı öğrenir. Oyun ile sosyalleşen çocuk, bu süreçte ben-merkezcilikten sıyrılarak “ben” ve “başkası” kavramlarını anlamaya başlar. Oyun esnasında çocuk, akranlarından sosyal becerisini geliştirebilecek pek çok uyarılar alır. Oyun yoluyla çocuk, akranlarından neyin kabul edilip edilmeyeceğini görüp sosyal davranışlarını buna göre düzenler. Okul öncesi dönemdeki çocuğun oyun içerisinde sergilediği sosyal davranışlar genellikle ebeveynlerinin yetiştirme tarzını yansıtmaktadır. Örneğin, aşırı hoşgörü aile ortamında büyüyen ben-merkezci çocuklar, aşırı baskının veya aşırı korumanın olduğu aile ortamında büyüyen bastırılmış pasif çocuklar buna örnektir.⁵¹

2.1.3. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal, Duygusal ve Davranış Sorunlarına Aile Etkisi

Çocukluğumuz boyunca gelişir ve değişiriz. Biyolojik etkiler bu değişimlerin zamanlarına karar verir ancak değişimi ve gelişimi etkileyen en önemli şey kişinin içinde yetiştiği çevredir.⁵²

Çocuk daha dünyaya gelmeden, anne karnında iken annesi ile etkileşimi başlar. Çocuğun ilk etkileşime girdiği kişi annesidir. Çocuk henüz anne karnında iken annesinin duygu durumundan etkilenir. Annenin mutlu, mutsuz, kaygılı, öfkeli her anı çocuk tarafından hem anne karnında hem de doğumdan itibaren hissedilir. Anne ve çocuk tarafından henüz çok erken evrelerde oluşan bu etkileşim, bazen olumsuz durumlara sebep olabilir. İstenilmeyen gebelikler, cinsiyet beklentileri veya henüz annelik olgunluğuna sahip olunmaması, anne ile çocuk ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Özellikle 0-3 yaş arasında kurulamayan anne-çocuk bağı, anne-çocuk ilişkisinde duygusal mesafeler ve annenin sahip olmuş olduğu uyumsuz ve olumsuz yönler, çocukta bazı davranış sorunlarının oluşmasına sebep olur. Annenin gerekli şefkat, sevgi ve güven hissini çocuğa vermemesi, çocuğun duygusal ihtiyacının anne tarafından tam olarak karşılanmaması gibi problemler, daha sonra

⁵⁰ Yıldızbaş, ag.e., s.44-53.

⁵¹ Durualp ve Aral, a.g.e., s.78.

⁵² Yavuzer, a.g.e., s.45-52.

çocuğun duygusal ve sosyal gelişiminde davranış sorunları olarak karşımıza çıkar.⁵³

Yapılan araştırma da 4-6 yaş çocuğu için psikiyatri polikliniğine başvuran annelerin, polikliniğe başvurmayan annelere oranla daha fazla ruhsal sorunlara sahip olduğu görülmüştür. Annenin sahip olduğu psikiyatrik problemler hem çocuğun psikolojisini hem de çocuk ile ilişkisini etkiler.⁵⁴

Çocuğun içinde yetişmiş olduğu aile, çocuğun ruh sağlığı açısından tüm hayatını etkileyebilecek değere sahiptir. Araştırmalar gösteriyor ki ailelerin çocuk yetiştirirken sahip oldukları disiplin yöntem ve teknikler çocukların karakterini etkiliyor.⁵⁵ Aşırı özgürlükçü ve sınırsız hoşgörü aile tutumuna sahip ebeveynler çocuğuna sınır koymakta çok zorlanırlar. Bu aile de çocuğun istenmedik davranışlarına karşı tepki ya çok azdır, ya da hiç yoktur. Bu aile de “hoş gör, boş ver” anlayışı hakimdir. Bu aile tutumuna sahip çocuklar kural tanımayan, almaya alışmış ve bencil olurlar. Aşırı baskı aile tutumuna sahip ebeveynler ise çocuklarına sınır koyma da aşırıya kaçarlara. Çocuğun her davranışı kontrol edilerek, çocuktan yaşı üzerinde bir beklentiye sahip olurlar. Beklentilerin altında kalan çocuğa karşı ise sert, cezalandırıcı ve mesafeli olurlar. Bu aile tutumuna sahip çocuklar ise aşırı baskıdan ve gerçekçi olmayan sınırlardan dolayı aşırı asi veya pasif çocuklar olarak yetişirler. Zamanında kendisine hoşgörü ile yaklaşılmayan bu çocuklar da başkalarına karşı hoşgörüsüz, mesafeli ve hırçın olurlar. Bilinçli ve demokratik aile tutumuna sahip ebeveynlerin koyduğu sınırlar çocuğun yaşına uygundur. Çocukların istendik davranışlarını gerçekleştirmesi için ebeveynler net, istikrarlı ve tutarlıdır. Aynı zamanda bu aile ortamında bağımsız düşünebilen, kendisini ifade edebilen ve özgüveni yüksek çocuklar yetişir.⁵⁶

Ebeveyn tutumu ve aile ortamındaki duygusal iletişim çocuğun duygusal dünyasını etkiler. Çocuğun duygusal sorunlarının oluşmaması için aile ortamında dengeli bir duygusal iletişim ortamı olmalıdır. Ancak bu ortamda çocuklar sağlıklı bir duygusal gelişim gösterip, sevgi ve güven bulabilirler. Dolayısıyla ebeveynlerin çocuğa karşı aşırı sevgi gösterileri, aşırı hoşgörölülükleri ve aşırı baskıcı olmaları da çocuğun duygusal dengesini bozup, zarar verir. Örneğin çocuktan yerine getirmesi istenilen sorumluluklar çok sert ve öfkeli dile getirilirse, çocukta korku, öfke, kaygı gibi duyguların oluşmasına sebep olur. Sürekli eleştirilen, kıyaslanılan, aşağılanan

⁵³ Suna Tarkoçin, *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 48-66 Aylık Çocukları Olan Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Kurma Düzeyleri Ve Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2014, s.33. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

⁵⁴ Selma Tural Hesapçioğlu, vd., “Okul Öncesi Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunlar Annedeki Hangi Psikiyatrik Belirtiler ile İlişkilidir?”, *Düşünen Adam Dergisi*, 2017, 30, s.6-14.

⁵⁵ Arzu Özyürek, “Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ile Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, 2014, 45(206), s.106.

⁵⁶ Nilgün Öngider, Relationship Between Parents and Preschool Children, *Current Approaches in Psychiatry*, 2013; 5(4), s.410-420.

çocuklarda uzun süreli üzüntü, endişe ve gerginlik oluşur. Bu tarz olumsuz uyarımlar çocuğun duygusal dünyasını sarsıp davranış sorunları oluşturmaya neden olur.⁵⁷

Okul öncesi dönemi çocukları, gelişim özellikleri olarak meraklı, araştırmacı ve sorgulayıcıdır. Yaşam ve dünya ile ilgili pek çok şeyi merakla inceleyen bu çocuğun bu ilgisi desteklenmeli ve bir birey olması için gerekli becerileri edinmesi sağlanmalıdır. Ancak kendisi ve çevresi ilgili bilişsel yargıların olduğu bu kritik dönemde, çocuk sık ve acımasızca eleştirilip engellenirse, bu durum çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz etkiler.⁵⁸

Özgüvenli, cesaretli, kendi ayakları üzerinde durabilen, üretken, sorgulayan, risk alabilen ve kaygı oluşturan durumlarda kontrolü koruyabilen ve bu duygu ile baş edebilen çocuklar tüm anne babaların isteğidir. Çocukların bu özelliklere sahip olabilmeleri için anne ve babalara büyük görevler düşmektedir. Çünkü çocukların bu istedik özelliklere sahip olmaları için gerekli temellerin tümü çocuğun ilk sosyal çevresi olan ailede atılmaktadır. Bu yüzden çocuğun karakter gelişiminde anne babanın rolü çok büyüktür.⁵⁹

Anne ve baba, çocuğun karakterinin şekillenirken beslendiği iki önemli özdeşim modelleridir. Çocuk anne ve babasını kendine model alarak, hayatı ile ilgili çoğu uyumlu ve uyumsuz bilişsel şemalar oluşturur. Bu yüzden de ruh sağlığı ve davranışları dengeleri aile ortamında yetişen çocuklar olumlu ve uyumlu tutumlara sahip olmayı başarabilmektedir.⁶⁰

Kaygının tohumlarının atıldığı ve büyük ölçüde filizlediği dönem çocukluk dönemidir. Bu dönemde çocuğun özellikle ebeveynleri aracılığı ile tecrübe ettiği bazı olumsuz durumlar çocukta sürekli bir kaygıya dönüşebilir. Çocuklukta maruz kalınan ve kaygı oluşturan bu olumsuz durumlardan bazıları şöyledir; ebeveynlerin eleştirici, reddedici, aşırı baskın, aşağılayıcı, cezacı, hoşgörüsüz, tutarsız ve aşırı koruyucu tutumlarıdır.⁶¹

Saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalarda görülmüştür ki, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin çocuktaki saldırgan tutumlar üzerinde etkisi büyüktür. Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan sağlıklı, dengeli ve yakın iletişim çocuğun akranlarıyla ilişkisinin kalitesini belirleyicidir. Çocuğun özellikle anne sevgi ve şefkatinden yoksun

⁵⁷ Sevcan Demirkaya ve Osman Abalı. "Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi dönem davranış sorunları ile ilişkisi." *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 2012, s.66-70.

⁵⁸ Demirkaya ve Abalı, a.g.e., s.73-87.

⁵⁹ Neriman Aral, a.g.e., s.8

⁶⁰ Neriman a.g.e., s.8

⁶¹ Yavuzer, a.g.e., s.43.

olması, şiddet görmesi saldırgan davranışların arttırıcısıdır.⁶²

Sosyal yetkinlik becerimizi etkileyen pek çok faktör olsa da, bu becerimizin gelişmesinde en önemli faktörün aile olduğu pek çok araştırmada görülmüştür. Çocuğun ailesi ile olan sağlıklı veya sağlıklı olmayan iletişimi onun çevresiyle ve diğer insanlarla olan sağlıklı veya sağlıklı olmayan iletişiminin temelini oluşturur. Dolayısıyla çocuğun diğer insanlara karşı sahip olmuş olduğu tutum ve tavırlar, yetiştiği ailesinin tutum ve davranışlarından etkilenir.

Çocuğun pozitif davranışlar sergilemesi için pozitif aile tutumuna sahip olması önemlidir. Bu yüzden de ebeveynlerin çocuk yetiştirirken sahip olmaları gereken kritik tutumlar; çocuğa güven verme, koşulsuz sevebilme ve doğru sınırlar koyabilmedir. Çocuğun olumlu duygular içinde, sağlıklı ruh hali ile yaşantısını sürdürebilmesi için ebeveynlerinin bu tutumları sergilemesi ihtiyacıdır.⁶³

2.2. ŞEMA TERAPİ

Temeli Bilişsel Davranışçı Terapi ekolüne dayanan Şema Terapi, 1990 yıllarında Jeffery Young ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen bu terapi yöntemi, kökeni çocukluk ve ergenlikteki ruhsal rahatsızlıkların tedavisine yöneliktir.⁶⁴

Şema Terapi hepimizin bazı temel duygusal ihtiyaçlara sahip olduğu ve bu temel duygusal ihtiyaçların önemi üzerinde durur. Bu ihtiyaçlar; güvenlik, istikrar, bakım, kabul edilme, özerklik, rekabet, kimlik algısı, ihtiyaç ve duyguları ifade etme özgürlüğü, kendiliğindenlik ve oyun ile bireyin kendi denetiminin oluşmasına yarayan sınırlardır. Herkesin sahip olduğu temel duygusal ihtiyaçlar, türüne ve şiddetine göre değişiklik gösterse de, değişmeyen ortak şey her insanın bu kavramlara ihtiyacının olmasıdır.⁶⁵

Şema Terapinin amacı, bireylerin erken dönemde karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlarından kaynaklı oluşan uyum bozucu şemalarına ulaşmak ve bu şemaları kişiler arası, duygusal, bilişsel teknikler aracılığı ile kişinin hayatında uyumlu hale getirmektir. Jeffrey Young ve arkadaşları şemalara ulaşmak ve değerlendirmek için Young Şema Ölçeği'ni geliştirmişlerdir.⁶⁶

⁶² Hülya Gülay, "5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi", Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.64. (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*)

⁶³ Gülay, a.g.e., s.69-70.

⁶⁴ Arnoud Arntz And Gitta Jacob, *Schema Therapy In Practice; An Introductory Guide To The Schema Mode Approach*, Çev. Gonca Soygüt, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016, s.6.

⁶⁵ Eskhol Rafaeli, vd., *Şema Terapi; Ayırıcı Özellikler*, Çev. Alp Karaosmanoğlu, Nihan Azizlerli, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2017, s. 13.

⁶⁶ M. Joan Farrell, vd., *Şema Terapi Klinisyenin Rehberi*, Çev. Sevin. Göral Alkan ve Emel Alkan, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2016, s.55

2.2.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması

Hayatın erken döneminde karşılanmamış bazı temel duygusal ihtiyaçlardan şemalar doğar. Bu şemalar, yaşamın erken yıllarında oluşmasına rağmen yetişkinlikte de varlığını sürdürmeye devam ederler. Bilişsel örüntümüzde var olan bu şemalar aracılığı ile hayatımızdaki uyarıları değerlendirir ve analiz ederiz. Her birey kendi hayat deneyimlerine göre zihninde farklı şemalar oluşturur. Tüm şemaların ortak özellikleri ise dirençli, işlevsel olmayan, aktif ve olumsuz hayat tecrübeleri ile bağlantılı olmasıdır.⁶⁷ Jeffrey E. Young ve arkadaşları 18 adet erken dönem uyum bozucu şemaların varlığından bahsetmişlerdir. Bu 18 şemalar, 5 alan altında sınıflandırılmışlardır.⁶⁸

2.2.1.1. Alan 1: Ayrılma ve Reddedilme

Şema Terapinin ilk alanı olan ayrılma ve reddedilme alanı, içerisinde 5 şemayı barındırmaktadır. Bu alan, ilişkilerde bağlanma problemi ile kendini gösterir. Bu alanda herhangi bir şeması bulunan bireylerin, kişiler arası ilişkileri ve iletişimlerinde temel problem güven eksikliğidir. Bu alandaki şemaya sahip bireylerin, genellikle aile ilişkilerinde mesafe, kopukluk, reddedicilik, şiddet, duygusal tutarsızlık, tacizkar tutumlar bulunmaktadır.⁶⁹

1. Terk edilme ve Değişkenlik

Kopukluk ve Reddedilme Şema alanının içinde yer alan Terk edilme ve Değişkenlik şemasına sahip bireylerde, insanlarla kurdukları ilişkilerin sürekli olmadığına ve bir gün mutlaka terk edileceğine dair kuvvetli bir inanç ve endişe bulunmaktadır. Çoğu zaman güzel, istikrarlı giden ilişkilerde bile en küçük problemler abartılarak kişide terk edilme düşüncesini tetikler. Bu şemaya sahip bireylerin çoğunun çocukluklarında, ebeveynlerden biri ya da her ikisi evi terk etmiş, vefat etmiş olabilir. Bunun yanı sıra sık ve ani öfke patlamalarına sahip, alkolik ve dengesiz anne baba tutumları olan ev ortamlarında büyümüş olabilirler. Erken çocukluk döneminde anne veya babadan herhangi bir nedenden dolayı uzun süre ayrı kalınması da güvenli bağlanma sürecini olumsuz etkilemiş olabilir.⁷⁰

2. Güvensizlik / Kötüye Kullanılma Şeması

⁶⁷ Nağme Gör, vd., "Geçmişin Mirası ve Geleceğin Haritası: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar", **Nesne Dergisi**, 2017, 5(10), s.197-217.

⁶⁸ Arntz and Jacob, a.g.e., s.7.

⁶⁹ Eskhol Rafaeli, vd., a.g.e., s.33.

⁷⁰ Beyza Ünal, *Early Maladaptive Schemas and Well-Being: Importance Of Parenting Styles And Other Psychological Resources*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ODTÜ, Ankara, 2012, s. 2. **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

Kopukluk ve Reddedilme şema alanının ikinci şeması olan Güvensizlik ve Kötüye Kullanım şemasına sahip insanlar, şu ya da bu şekilde insanlar tarafından bir gün aldatılabileceğine, kandırılabilceğine ve hep haksızlığa uğrayacağına dair bir beklentiye sahiptirler. Kasıtlı olarak zarar görebileceklerini düşündükleri için her zaman bir şüphe içindedirler. İlişkilerde ciddi bir güven sorununa sahip bu bireyler, insanlarla ilişkiye girdiklerinde kendilerini rahat hissetmezler ve toplum içinde hep bir kaygı ile yaşarlar. Kendilerine samimi, sıcak davranıldığında bile bunları inandırıcı bulmazlar ve hep arka plandaki kötü niyeti bulma arayışına girerler. Başkalarına kıyasla her zaman kısa çöpü çeken, şanssız, iyi niyeti sömürülen, her zaman haksızlığa uğrayan kişiler olduklarını düşünürler. Güvensizlik/Kötüye Kullanılma şemasının kökeninde, genellikle çocukluk çağında yaşanan cinsel, fiziksel ve sözel kötüye kullanılma veya istismar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bu şemaya sahip çoğu bireylerin kaygılı, kuşkululu anne babaları, çocuklarına sık sık dünyanın ve insanların kötü ve güvenilmez olduğu algısını oluşturur.⁷¹

3. Duygusal Yoksunluk Şeması

Kopukluk ve Reddedilme alanının üçüncü şeması olan Duygusal Yoksunluk şemasına sahip bireyler, genellikle çocukluklarında duygusal ihtiyaçlarının gerektiği gibi karşılanmamış olduğundan şikayet ederler. Aslında tam tersi olmuş olsa bile bu bireyler, insanların onu yeterince sevmediklerinden, ilişkilerinde sıcak ve sevgi dolu bir duyguyu yeterince yaşayamadıklarından söz ederler ve bu yüzden de çok sıkıntı çekerler. İnsanlardan sevgi ve ilgi istedikleri, ancak bunu talep edemedikleri için de etrafındakilere karşı çok öfkeli olabilirler. İçlerinde ki duygusal yoksunluğu belli etmemek ve gizlemek adına, ilişkilerinde mesafeli, güçlü, kimseye muhtaç olmayan bir profil çizmek isterler. Bu davranışları, insanların kendinden uzaklaşmasına sebep olarak, kendini gerçekleştiren kehanete dönüşür. Yoksunluğun 3 farklı çeşidi bulunmaktadır:

- a) Bakım yoksunluğu: Sıcaklık, şefkat, ilgi ve bakım yoksunluğu.
- b) Empati yoksunluğu: Anlayış, birilerine kendini açma ve birileri tarafından dinlenme, birileri ile paylaşımda bulunma yoksunluğu.
- c) Koruma yoksunluğu: Hayatında kendisine yön gösterecek, rehberlik edecek ve koruyacak birilerin yoksunluğu.⁷²

⁷¹ Rafaeli, vd., a.g.e., s.26.

⁷² Harris Ashley, and Lisa Curtin, "Parental perceptions, early maladaptive schemas, and depressive symptoms in young adults." *Cognitive therapy and research*, 2002, 26(3), 405-416, s.410.

Bu şemaya sahip bireylerin, erken çocukluk döneminde yaşadıkları bazı olumsuz tecrübeler, bu şemanın oluşmasında rol oynamıştır. Bunlar; soğuk ve gerçek ilgi, yakınlık göstermeyen ebeveynlere sahip olmak, çocukluk döneminde ebeveynlerinin rehberliğine ihtiyaç duyulması ancak bu rehberliğe ulaşamaması durumlarıdır.⁷³

4. Kusurluluk / Utanç Şeması

Kopukluk ve Reddedilme şema alanının dördüncü şeması olan Kusurluluk/Utanç şeması, bireylerde kusurlu, sevilmeyen, istenmeyen, kötü, işe yaramaz, aşağılık hisleri ile oluşturur. Bu kişiler, etrafındaki insanlar bunu hissettirmeseler bile, değerli olmadıklarına, sevgiyi ve saygıyı hiç hak etmediklerine inanırlar. Eleştirilmeye, reddedilmeye veya suçlanmaya karşı aşırı duyarlıdırlar. Bu duyarlılıklarından ve de kendilerini kusurlu bulma algılarından dolayı, insanlar içinde kendilerini bir türlü rahat hissedemez ve yakın ilişkiler geliştiremezler. Kendilerinde bulunduğunu düşündüğü kusurlar fiziksel kusurlar olabileceği gibi aynı zamanda karakteristik kusurlarda olabilir. Aksi ispatlansa dahi, kişi kusurlu olduğunu hissetmekten kurtulamaz. İçinde bulunduğunu düşündüğü bu büyük kusurluluk halinden dolayı da, kendileri ile ilgili yoğun bir utanç duygusu hissederler. Kusurluluk/Utanç şemasının kökeninde, genellikle çocukken tecrübe edilmiş yoğun bir şekilde aşağılanma, küçümsenme, eleştirilme ve değersizleştirilme anıları vardır. Dışlayan ve soğuk aile tutumları da bu şemanın gelişmesinde rol oynar.⁷⁴

5. Sosyal İzolasyon / Yabancılaşma Şeması

Kopukluk ve Reddedilme şema alanının beşinci şeması olan Sosyal İzolasyon ve Yabancılaşma şemasına sahip bireyler, kendilerini ailelerine, arkadaşlarına, yakınlarla hatta topluma karşı yabancılaşmış ve izole hissederler. Kendilerinin diğer insanlardan farklı olduklarını, herhangi bir yere veya bir gruba ait olmadıklarını, insanların onları dışladıklarını veya dışlayacağını düşünerek, olumsuz duygular geliştirirler. Bu düşüncelerinden kaynaklı olumsuz duyguları ise kendilerini toplum içinde rahatsız, gergin ve utanç içinde hissetmelerine neden olur. Böyle hissettikleri için de giderek kısıtlı çevre içinde kalarak, toplumdan uzaklaşmayı ve yalnızlığı seçerler. Sosyal İzolasyon ve Yabancılaşma şemasının kökeninde çocukluk döneminde yaşanan dışlanma ve kabul görmeme tecrübeleri vardır. Örneğin, çocukluk döneminde kendi kültüründen yabancı bir kültürün olduğu yere taşınmak

⁷³ Arntz, Jacob, a.g.e., s.12

⁷⁴ Rafaeli, vd., a.g.e., s.26

ve oranın kültürüne veya sosyoekonomik seviyesine uyum sağlayamamak, bu şemanın oluşmasında rol oynayabilir. Bu dışlanma ve kabul görmeme, genellikle akranlar ile yaşansa da, bazen kişinin kendi ailesi ile uyuşamaması da (kültür, sosyo ekonomi, eğitim farklılığı vb.) bu şemanın oluşmasında rol oynar.⁷⁵

2.2.1.2. Alan 2: Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma

Şema Terapi modelinin ikinci alanı olan Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma alanındaki şemalara sahip bireylerin, başkalarından bağımsız ve özgür bir şekilde var olmaları ve bu şekilde hayatlarını devam edebilme becerileri önemli ölçüde kısıtlanmış veya engellenmiştir. Bu yüzden, bu şema alanındaki insanlar, kendini başarılı bir şekilde ortaya koymakta zorluk yaşarlar. Bu zorluğu yaşamalarının en büyük nedeni ise, bireyin veya yakınlarının, iş başarma, tek başına kalma, sevdiklerinden ayrı kalabilme ve bağımsız olabilme becerileri ile ilgili geliştirdikleri yetersiz inanç ve tutumlarıdır. Bu şema alanında bulunan şemalar daha çok sosyal öğrenme ile modellenir. Yani, bireyin ailesinin veya çevresinin “dünya kötü ve tehlikelerle doludur” algısı, kişi de dünya ile ilgili kaygılı düşünceler oluşturmaya neden olur. Böylelikle kişi, aşırı koruyucu ve bağımlılığı teşvik eden yakınlarının hayatlarından ayrışamaz. Bunun yanı sıra bu şema alanındaki şemalardan birine sahip olan bireylerin aileleri, kişiye yetersiz, küçük düşürücü ve ihmalkar davranarak bu şemaların oluşmasına sebep olabilir.⁷⁶

6. Bağımlılık / Yetersizlik Şeması

Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma şema alanının ilk şeması olan bağımlılık ve yetersizlik şeması, kişinin kendisini yakınlarına ve özellikle ailesine karşı bağımlı hissetmesi, bu insanların yokluğunda ise kendisini yetersiz hissetmesi ile karakterize olunur. Bu şemaya sahip bireyler, hayatları ile önemli kararlar almakta, gündelik işlerini halletmekte ve kendi hayatları ile ilgili sorunları çözmekte yetersiz kalacaklarını düşünerek, doğru kararlar veremeyeceklerini hissederler. Dolayısıyla bu kişiler gündelik problemlerinde ve zor durumlarında, kendilerine yardım edecek ve kendilerini bu yoğun çaresizlik hissinden kurtaracak bireylere (eş, ebeveyn, patron, terapist, partner vb.) bağımlılık geliştirerek hayatlarını kolaylaştırmak isterler. Bu bağımlılık ve işlerinin üstesinden tek başına gelememe

⁷⁵ Zahra Ghamkhafard, "Examining the predictors of childhood anxiety based on early maladaptive schemas of children and parenting styles of mothers." *International Journal of Behavioral Sciences*, 2012, 6(3), 253-262, s.259.

⁷⁶ Reyhan Arslan, *Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2017, s.58. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

düşüncesi kişide yetersizlik duygusunu artırarak kısır bir döngü içine girmesine neden olur.⁷⁷

7. Hastalık veya Zarar Karşısında Dayanıksızlık Şeması

Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma şema alanının ikinci şeması olan Hastalık veya Zarar Karşısında Dayanıksızlık şemasına sahip bireyler, kendilerinin veya yakınlarının başına kötü bir şey gelebileceği yönünde düşüncelere sahip olarak, yoğun bir kaygı hissederler. Geleceğe dair bir felaket beklentisi tıbbi (AIDS, amansız hastalık, kalp krizi, kanser vb.) felaketler olabileceği gibi, duygusal (oluşabilecek olumsuz bir durum karşısında aklını kaybetme) veya çevresel (afetler, saldırıya uğrama vb.) felaketler de olabilir. Bu şema, hayatının bir döneminde herhangi bir hastalık, afet vb. travmatik bir tecrübe yaşamış kişilerde görülebileceği gibi hastalıklar ve felaketler konusunda aşırı duyarlı ve aşırı temkinli ebeveynlerden de modellenenir.⁷⁸

8. İç içe geçme / Gelişmemiş Benlik Şeması

Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma şema alanının üçüncü şeması olan iç içe geçme ve gelişmemiş benlik şemasına sahip bireylerde yakınlarına karşı aşırı duygusal bağılılık söz konusudur. Bu duygusal bağılılık yakınlardan arkadaşlara, partnerlere olabileceği gibi özellikle ebeveynlerine karşı görülür. Bu bağılılığın gücü öyle yoğundur ki, kişinin kendisini ebeveynlerinden ayrı bir birey ve kimlik olarak görmesinin önüne geçer. Kişi bireyselleşmek ve sosyalleşmek adına herhangi bir adım atmaz. Bu adımı attığında, ebeveynleri ve kendi hayatı arasına bir sınır koymaya çalıştığında ise yoğun bir suçluluk duygusu içine girer. Bu duygunun oluşmaması için ise kişi, ebeveynleri ile tek bir bireymiş gibi davranır. Onlardan herhangi bir şey saklayamazlar, her şeyini paylaşırlar, hem kendi zihninden geçen her şeyi paylaşırlar hem de onların zihnindeki düşüncelerin hepsini bilmek isterler, onlarsız ve onların desteği olmadan yaşayamayacaklarını hissederler ve hayatlarının her alanına bu yakınlarını dahil ederler. Kişi aslında kendi başına karar alma ve bireyselleşebilme becerisine sahip olsa bile bu onları yakınlarının hayatlarıyla iç içe geçmekten alıkoymaz.⁷⁹

9. Başarısızlık Şeması

⁷⁷ Arslan, a.g.e., s.59.

⁷⁸ Ghamkharfard, a.g.e., s.255.

⁷⁹ Ashley and Curtin, a.g.e., s.413.

Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma şema alanının dördüncü şeması olan başarısızlık şemasına sahip bireylerin kendileri ile ilgili başarısız olduklarına veya olacaklarına dair inançları vardır. Kişiler aslında iyi bir zeka ve yeteneklere sahip olsa bile kendilerini diğerlerinden her zaman daha yetersiz, başarısız, beceriksiz, daha aşağı statüde ve bilgisiz görme eğilimindedirler. Bu düşüncelerinden dolayı kişiler gerçek potansiyellerini gösteremezler ve başarabileceği halde bazı işleri yapmaktan uzak dururlar. Eleştiriye karşı çok duyarlıdırlar. Bu şemanın kökeninde, eleştirel, yüksek beklentili, talepkar, hırslı aile tutumlarına sık rastlanır. Bunun yanı sıra başarılı bir aileye sahip olmak, bazı alanlarda yaşanan başarısızlık deneyimleri, sürekli birileri ile rekabet ettirilmiş olmak bu şemanın oluşmasında rol oynamış olabilir.⁸⁰

2.2.1.3. Alan 3: Zedelenmiş Sınırlar

Zedelenmiş Sınırlar, Şema Terapinin üçüncü alanını oluşturmaktadır. Bu şema alanı içerisinde iki adet şema bulunmaktadır. Bunlar: Haklılık/ Büyüklenmecilik ve Yetersiz Özdenetim şemalarıdır.⁸¹

Bu alanda ki şemaya sahip bireyler, ilişkilerinde ve yaşantılarında kendilerine konulan sınırları aşma eğilimindedirler. Yetersiz kişisel sınırlar ve yetersiz öz disiplin ile karakterize edilen bu şema alanında olan insanlar, başkalarının haklarına saygı duyma, sakince iş birliği devam ettirebilme veya aldıkları sorumlulukları yerine getirmede zorluk yaşarlar. Bu şema alanındaki şemaların oluşmasında fazla özgürlükçü (kısıtlı kural, fazla özerklik), “boş ver, hoş gör” anlayışına sahip, aşırı şımartıcı ebeveyn tutumlarının etkisi bulunmaktadır. Bu ailelerde çocuklara aşıl原因an “sen herkesten ve her şeyden üstünsün” anlayışı, kişide üstünlük hissi uyandıracak tavırlar takınmasına, alması gereken sorumlulukları almamasına ve kendisini diğerlerinden üstün görmesine sebep olur.⁸²

Bu şema alanında ki şemalar fazla müsamahalı aile tutumlarından kaynaklı olabileceği gibi bunun tam tersi olan fazla otorite ve baskının olduğu ortamlarda da gelişebilir. Ebeveynler tarafından konulan fazla kurallar, bu kurallara uyulmadığı takdirde uygulanan aşırı baskı, kişilerin düzene, kurallara ve insanlara karşı asi ve baş kaldıran bir karakterde yetişmesine sebep olabilir. Bunun yanı sıra bu alandaki şemalar kişiler tarafından modellenerek de öğrenilebilir. Kişilerin narsistik kişilik

⁸⁰ Sophie Schneider, vd., "Early maladaptive schemas as predictors of child anxiety: the role of child and mother schemas." *International Journal of Applied Behavioral Sciences*, 2015, 1(2), 9-18, s.16.

⁸¹ Young, vd., a.g.e., s.40.

⁸² Burcu Kömürcü, *Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Ebeveynlik Biçimleri ve Psikolojik Belirtiler İle Psikolojik Dışlanmanın Tehdit Ettiği İhtiyaçlar Arasındaki İlişkiler*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2014, s.15. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

özelliklerine sahip, kişisel disiplin oluşturmada ve kişisel doyumu ertelemede yetersiz ebeveynlere sahip olması da bu şemaları sosyal öğrenme ile edinmesine sebep olabilir.⁸³

10. Haklılık / Büyüklenmecilik Şeması

Zedelenmiş Sınırlar şema alanının ilk şeması olan Haklılık ve Büyüklenmecilik şemasına sahip kişiler, genellikle kendilerini başkalarına karşı haklı, üstün, özel ve ayrıcalıklı görme eğilimindedirler. Herkes için konulan sınırlara ve kurallara uymaları gerekmediği inancına sahip oldukları için, birileri tarafından kısıtlanılmaktan ve denetlenilmekten nefret ederler. Haklılık ve büyüklenmecilik şemasına sahip olan insanlar için güç ve rekabet çok önemlidir bu yüzden insanlarla devamlı güç göstererek veya rekabet ederek etkileşime girerler. Gücünü kullanarak insanların üzerinde istedikleri biçimde egemenlik kurup, onları istedikleri kalıba sokmaya çalışırlar. Bunları yaparken diğer insanların duygusal istek ve ihtiyaçlarına önem vermezler. Bu yüzden de kişinin empati duyguları yeterince gelişmez.⁸⁴

11. Yetersiz Öz Denetim Şeması

Zedelenmiş Sınırlar şema alanının ikinci şeması olan Yetersiz Öz Denetim şemasına sahip insanlar, kendi öz disiplin ve denetimini yönetmekte sıkıntı yaşarlar. Bu kişiler için daha önemli olan kişisel doyum ve haz, bazı hedeflere ulaşmaktan daha önemlidir. Bu yüzden kişiler, kendilerini zorlayıcı, kısıtlayıcı, disiplin ve sabır gerektiren görev ve sorumluluklardan kaçarlar. Bu şemaya sahip bireyler daha çok dürtüsel ve sabırsız karaktere sahiptirler. Çevresindekiler bu kişileri üşengeç, yalnız kendini düşünen, tembel ve rahatına düşkün kişiler olarak tanımlarlar. Bu şemanın oluşumunda etkili olan faktörler haklılık şeması ile benzerlik göstermektedir. Ancak haklılık şemasının kökeninden farklı olarak, yetersiz öz denetim şemasına sahip insanlar, çocukluklarında ihmal edilmiş, uygun rehberlik edinilmemiş veya kötüye kullanıma maruz kalmış olabilirler.⁸⁵

2.2.1.4. Alan 4: Başkaları Yönelimlilik

Şema Terapi modelinin dördüncü alanı olan Başkaları Yönelimlilik şema alanı içerisinde üç şema bulunmaktadır. Bunlar: Boyun Eğicilik, Fedakarlık ve Onay Arayıcılık şemalarıdır. Bu alandaki şemalara sahip olan bireylerin sahip olduğu en

⁸³ Kömürcü, a.g.e., s.17.

⁸⁴ Young, vd., a.g.e., s.40-41.

⁸⁵ Arntz, Jacob, a.g.e., s.20.

önemli özellik, kendi gereksinim ve duygularını ifade etme ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır.⁸⁶

Bu bireyler başkalarının maddi ve manevi ihtiyaçlarına odaklanarak kendi duygularını ve ihtiyaçlarını bastırma veya saklama eğiliminde olurlar. Öyle ki bu bireyler kendi ihtiyaçlarına odaklanmayı bir bencillik olarak görüp, böyle düşündükleri içinde zaman zaman kendilerini suçlu hissederek. Başkaları odaklı bir yaşam sürmeyi tercih etmelerinin nedeni kimi zaman başkalarının sevgi ve onayını kazanma, kimi zaman da bağlılık ve aitlik hissini sürdürmek ve olumsuz tepkilerden kaçınmak için olur. Hayatını başkaları yönelimli olarak sürdüren bu bireyler de kendi ihtiyaçlarını karşılayamamaktan kaynaklı öfke duygusu oluşabilir. Bu alandaki şemaların oluşumunda kendi isteklerinin her zaman önde olduğu, sevginin ve değer vermenin hep bir koşula bağlı olduğu, koşullu kabul ortamının bulunduğu aile ortamları neden olmuştur.⁸⁷

12. Boyun Eğicilik Şeması

Başkaları Yönelimlilik şema alanının ilk şeması olan Boyun Eğicilik şemasına sahip olan bireyler, hayatlarının kontrolünü aşırı derecede başkalarına bırakma eğilimindedirler. Kendi duygu ve düşüncelerinin değersiz ve önemsiz sayılacağını düşünerek pasif kalmayı seçerek çevreyle çok uyumlu bir tutum sergilerler. Uyumlu olmayı tercih etmelerin nedeni, sevilmemekten korkmak, öfkeden ve terk edilmekten kaçınmak içindir. Boyun Eğicilik şemasına sahip bireylerde bastırma iki farklı şekilde görülebilir. Birincisi, kişinin bazı ihtiyaçlarını bastırması (karar, istek, seçim vb.), ikincisi ise kişinin bazı duygularını bastırmasıdır.⁸⁸

Bu şemanın oluşumunda, çocukken modellenerek öğrenilmiş boyun eğme davranışları rol oynayabilir. Örneğin, ebeveynin diğer bir ebeveyne veya diğer insanlara karşı boyun eğmesi. Bunun yanı sıra istekler dile getirildiği zaman cezalandırılma veya yoğun baskı ile karşılaşan bireyler bu şemayı geliştirebilir.⁸⁹

13. Kendini Feda Etme Şeması

Başkaları Yönelimlilik şema alanının ikinci şeması olan Kendini Feda Etme şemasına sahip bireyler, başkalarının istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için gönüllü olarak kendi mutluluk ve ihtiyaçlarından feragat ederler. Bu şemaya sahip bireylerde başkalarına karşı aşırı duyarlılık söz konusudur. Ancak bu duyarlılık Boyun Eğme şemasındaki duyarlılıktan farklıdır. Fedakarlık şemasına sahip bireyler diğer insanlar

⁸⁶ Arslan, a.g.e., s.35.

⁸⁷ Sophie Schneider, a.g.e., s.15.

⁸⁸ Ashley and Curtin, a.g.e., s.413.

⁸⁹ Arntz, Jacob, a.g.e. s.21.

için fedakarlık yaparken onlara uymak veya karşı koymamak için değil, tamamen gönüllü ve etkin bir şekilde onların istek ve arzularını yerine getirirler. Öyle ki, başkalarının gereksinimleri ile ilgilenmedikleri zaman yoğun bir suçluluk duygusu içine girip, bu duygudan rahatsızlık duyarlar. Fedakarlık şemasının kökeninde, kişinin bencillik duygusundan kaçma isteği, yardıma ihtiyacı olan kişiler ile ilişkiyi devam ettirme isteği vardır. Ancak kişilerin başkaları odaklı olarak yaşamını sürdürmesi, fedakarlıkta bulunduğu insanlara karşı zaman zaman kırgınlık ve öfke geliştirmesine sebep olabilir.⁹⁰

14. Onay Arayıcılık Şeması

Başkaları Yönelimlilik şema alanının üçüncü şeması olan Onay Arayıcılık şemasına sahip bireylerde diğer insanların gözünde nasıl bir konumda olduğuna dair aşırı bir duyarlılık vardır. Bu bireyler diğer insanların onayını, takdirini, ilgisini ve kabulünü kazanmak için aşırı uyum geliştirirler. Onay Arayıcılık şemasına sahip bireylerde statü, ün, para ve başarı çok önemlidir. Bu yüzden de bu olanaklarını daha iyi hale getirmek için çok fazla emek ve enerji harcarlar. Sahip oldukları bu fırsatları büyülenmecilik veya en iyi olmak için değil, onay arama aracı olarak kullanırlar. Onay arama şemasına sahip insanlar için başkalarının gözünde nasıl değerlendirildiği, nasıl bir konuma sahip olduğu çok önemli olduğu için eleştiriye karşı çok duyarlıdırlar.⁹¹

2.2.1.5. Alan 5: Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık

Şema Terapinin son şema alanı olan Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmış şema alanı içerisinde dört şema bulunmaktadır. Bunlar: Karamsarlık, Duyguların Bastırılması, Yüksek Standartlar ve Cezalandırıcılık şemalarıdır. Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmış şema alanı içerisinde bulunan şemalara sahip olan insanların ortak özelliği, kişinin duygu, düşünce ve dürtülerine karşı aşırı kontrollü olmasıdır. Bu şemaların oluşumunda, duygulardan ziyade davranışlara odaklanıldığı, cezalandırıcı veya eleştirel, kuralların ve otoritenin fazla olduğu aile ortamları etkili olmuştur. Bireyler bu aile ortamlarında yetişerek duyguların önemsiz, zayıflık göstergesi olduğunu modelleyerek öğrenmiştir. Böylelikle, bireyler kontrollü olmazsa her şeyin ters gidebileceğine dair inançlar geliştirirler.⁹²

15. Karamsarlık Şeması

⁹⁰ Young, vd., a.g.e., s.42.

⁹¹ Young, vd., a.g.e., s.42.

⁹² Elif Üzümcü, *Büyükleme ve Kırılgan Narsistik Kişilik Özellikleri ile İlişkili Faktörlerin Şema Terapi Modeli Çerçevesinde İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2016, s.18. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık şema alanının ilk şeması olan Karamsarlık Şeması, kişinin sürekli bardağın boş tarafını görme eğilimi ile karakterize edilir. Bu şemaya sahip insanlar, geleceğe dair çoğunlukla olumsuz bakış açısına sahip olurlar. Aslında her şey yolunda gidiyor olsa bile bu şemaya sahip insanlar, karamsar düşüncelerinden kurtulamaz ve durumların olumsuz, sorunlu kısımlarına odaklanırlar. Bir şeylerin ters gidebileceği düşünceleri kişilerde yoğun bir kaygı oluşturur. Yaşanılan bu kaygı zamanla yerini kronik endişeye, kaderciliğe, korku ve kararsızlığa bırakır.⁹³

Bu kişilerin sık sık başvurduğu düşünce hatalarından bazıları şöyledir: Olumsuz gözlük takmak (hayatlarında ki daha çok olumsuz tarafları görmek), olumluyu yok saymak (hayatlarında yolunda giden şeyleri görmezden gelmek veya küçümsemek), abartma (hayatlarında yolunda gitmeyen şeyleri abartmak), zihin okuyuculuk veya falcılık (işlerin ters gideceği beklentisi içinde bulunmak). Bu şemanın oluşumunda karamsar bakış açısına sahip olan ebeveynlerin davranışları önemli bir etkidir. Bu şemaya sahip kişilerin genellikle ebeveynlerinde veya hayatlarındaki önemli figürlerde geleceğe dair umutsuz, kaygılı düşünceler vardır.⁹⁴

16. Duyguları Bastırma Şeması

Aşırı tetikte olma ve Bastırılmışlık şema alanının ikinci şeması olan Duygularını Bastırma şemasına sahip bireylerde, duyguların insanın zayıf tarafı olduğu, duyguların önemsiz olduğu ve duyguları göstermenin gereksiz ve saçma olduğu görüşü hakimdir. Bu yüzden de bu kişiler, var olan duygularını aşırı bastırır ve bu duygularını göstermekten kaçınırlar. Burada ki kaçınma hem kişinin olumsuz duyguları hem de olumlu duyguları için geçerlidir. Bu şemaya sahip kişiler için akılcılık ön plandadır. İşlerin yolunda gitmesi için kişinin kendi dürtülerini denetleyebilmesi şarttır. Kişiler bu denetimi kendi dürtü ve duygularında sağlayabildikleri gibi yakınlarında da sağlamak isterler. Duygularını bastırma şemasına sahip bireyler, çocukluklarında sıklıkla duygularını belli ettiği zaman alay edildiğinden bahsederek, duygularını aşırı kontrol eden ebeveynlerini modellemişlerdir.⁹⁵

17. Yüksek Standartlar Şeması

Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık şema alanının üçüncü şeması olan Yüksek Standartlar Şeması, kişinin kendisine ve başkalarına karşı aşırı eleştirel olması,

⁹³ Üzümcü, a.g.e., s.18.

⁹⁴ Young, vd., a.g.e., s.43.

⁹⁵ Martina Jovev and Jackson Henry, "Early maladaptive schemas in personality disordered individuals", *Journal of Personality Disorders*, 2004, 18.5: 467-478, s.470.

ulaşılması zor hedefler koyması, kendisine ve başkalarına karşı mükemmeliyetçi olması ile karakterize edilir. Burada ki mükemmel olma isteği olumsuz eleştirilerden kaçınmak içindir. Bu yüzden bu şemaya sahip bireyler için detaylar çok önemlidir. Kendi performanslarının normalin üstünde olmasını isterler ve hayatın pek çok alanında da kendilerine gerçekçi olmayan katı kurallar koyarlar. Çoğunluklu hedef ve başarı peşinde koşan bu bireyler için, gevşeme ve eğlence zaman israfıdır.⁹⁶

18. Cezalandırıcılık Şeması

Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık şema alanın dördüncü şeması olan Cezalandırıcılık Şemasına sahip bireyler, kendilerine veya başkalarına hata yapma hakkı vermezler. Hata yapanların cezayı hak ettiği inancına sahiptirler ve çoğunlukla kendilerine ve başkalarına karşı sabırsız, öfkeli, hoşgörüsüz ve tahammülsüzdürler. Bu şemaya sahip olan bireyler, çocukluklarında genellikle aynı hoşgörüsüzlük ve acımasızlıkla karşılaştıklarını paylaşırlar.⁹⁷

2.2.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Baş Etme Ve Tepkiler

Bireyler, şemaları ile birlikte yaşayabilmek ve şemalarının getirdiği olumsuz duygulara katlanabilmek için bazı baş etme biçimleri geliştirirler. Bu baş etme biçimleri, kişileri içinde bulundukları uyumsuz şemalardan kurtarmaz, sadece kişiye bu şemalardan kaçınarak yaşamasını yardım eder. Kaçınma çoğunlukla olumsuz duygular ile mücadele etmenin önüne geçerek, var olan şemaların beslenmesine ve varlıklarını devam ettirmesine neden olur. Şemalar, kişinin zihnindeki inançları yansıtırken, baş etme biçimleri ise kişinin sahip olduğu şemaların neden olduğu davranışları yansıtır.⁹⁸

Her organizma tehdit edici bir uyarana maruz kaldığında üç temel reaksiyon gösterir. Bunlar: savaş, kaç ve dondur. Şema Terapi, erken dönem uyumsuz şemalar ile baş etme biçimi olarak bu üç temel reaksiyonu baz alır. Şema Terapi çerçevesinde savaşmak, şemaya karşı aşırı telafi göstermek; kaçma, şemadan kaçınma; don ise şemaya teslim olma anlamına gelir.⁹⁹

Şemaya Aşırı Telafi; Kişinin şemalarına tamamı ile zıt düşecek davranış ve tutumlar sergilemesidir. Narsistik tavır ve davranışlara sahip olan bireylerin, bu tutumlarının arkasında yetersizlik ve değersizlik düşünceleri olduğu bilinmektedir. Kişi bilinçaltında sahip olduğu yetersizlik düşüncelerini, bilinç üstünde büyülenmeci, kendini aşırı beğenme ve ötekileri değersizleştirme davranışları ile telafi eder.

⁹⁶ Kömürcü, a.g.e., s.17.

⁹⁷ Arslan, a.g.e., s.36.

⁹⁸ İpek Şenkal Ertürk, Gülşen Kaynar, " Kişilik Bozukluklarında Şema Terapi Yaklaşımı", *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, 12(6), s.45.

⁹⁹ Ünal, a.g.e., s.11.

Çocukluğunda örselenmiş kişilerin yetişkinlik dönemlerinde yapmış olduğu zorbalıklar ve saldırgan davranışlar da aşırı telafiye bir örnektir. Kişi, şemaları ile uyuşmayan davranışlar sergileyerek şemalarının etkilerinden kurtulmak ister.¹⁰⁰

Şemadan Kaçınma; Bireyin şemalarını etkileyen ve uyaran her türlü durum veya kişilerden kaçmasıdır. Bu kaçınmalar bireylerin sosyal hayatını, romantik ilişkilerini ve mesleki hayatını da olumsuz etkiler. Ancak birey için hayatının bazı alanlarını önemli ölçüde kısıtlayacak bu kaçınmaların önemi yoktur. Çünkü, kişi bu kaçınmalar sayesinde büyük acı ve zararlardan korunduğuna inanır. Kişinin bu kuvvetli inancını destekleyen şey ise kaçınma sonrası yaşadığı rahatlama duygusudur. Bu yanıltıcı rahatlama, kişiyi korkularından kaçındırarak kısa bir güven hissi yaşatır. Deneyimlediği bu güven hissini kaybetmemek adına kaçınmalara devam eder ve zamanla bu kaçınmalara bağımlı hale gelir. Kaçınma ise korktuğumuz şeyleri zihnimizde besleyip büyüterek, korkularımız ile yüzleşmeyi olanaksız kılar.¹⁰¹

Şemaya Teslim Olma; Bireyin var olan uyum bozucu şemalarına teslim olup, bu şemaların kişinin hayatını yönlendirmesine izin vermektir. Kişi burada, hayatını olumsuz bir şekilde etkileyen şemaları ile savaşmaz ve şemalarına karşı pasif kalarak onları besler. Şemasına teslim olan kişiler, duygusal anlamda kendisini zorlayacak olan şemalar ile mücadeleyi bırakarak kısa vadede mutluluk ve güven duygusu hissederler. Ne yazık ki şemaya teslim olarak uzun vadeli mutsuz, çaresiz ve boyun eğen bir hayata sürüklenirler.¹⁰²

Şema Terapi de üç temel başa çıkma stili bulunmasının yanı sıra, başa çıkma olarak verdiğimiz tepkiler bireylere göre çeşitlilik gösterebilir. Her birey kaçınma, teslim olma ve aşırı telafiyi farklı tepkiler ortaya koyarak yaşayabilir. Örneğin bir birey kaçınma başa çıkma biçimini, şemasını tetikleyen ortamdan kaçınarak gösterebilirken bir başka birey ise şema kaçınma tepkisi olarak alkol ve madde kullanımı ile tepki verebilir.¹⁰³

2.2.3. Şema Modları

Şema modları, kişilerde ki, erken dönem uyumsuz şemaları ile bağlantılı anlık duygu durumunları gösterir. Şema modları, bireylerin sağlıklı ve sağlıklı olmayan tarafından oluşur. Her birey çeşitli modlara sahip olabileceği gibi modlar arasında geçiş yapabilir. Ancak sağlıklı bireyler modlar arasında daha az geçiş yapmaktadır. Sağlıklı bir bireyin tüm modları etkileşim halinde ve bir bütündür. Şemalarımızın

¹⁰⁰ Hannie Van Genderen, vd., *Schemas, Coping Styles, and Modes*, The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy, New York, 2012, s.27.

¹⁰¹ Van Genderen, vd., a.g.e., s.19.

¹⁰² Young, a.g.e., s.42.

¹⁰³ Ünal, a.g.e., s.24.

varlığını sürdürmeye yarayan şema modlarıdır. Şema Terapi 4 temel mod ortaya koyar. Çocuk modları, uyumsuz başa çıkma modları, işlevsel olmayan ebeveyn modları, sağlıklı yetişkin ve mutlu çocuğun sağlıklı modları.¹⁰⁴

1. Çocuk Modları

3 adet çocuk modu bulunmaktadır.

- **İncinmiş Çocuk Modu:** Bu moda sahip olan kişi kendini üzgün, yaralanmış, çaresiz ve savunmasız bir çocuk gibi hisseder. Bu modun kaynağında temel ihtiyaçları karşılanmayan bir çocuk vardır. Şema Terapi, çocukken karşılanılmayan ihtiyaçları olan yetişkinlere yardım ederek kişinin kendi yaralarını sarmasına ve kendisine destek olmasına yardımcı olur.¹⁰⁵
- **Öfkeli Çocuk Modu:** Bu moda sahip olan kişi kendini öfkeli ve kızgın hissederek kontrolsüz dışa vurumlar sergiler. Şiddet içeren eylemler ve huzursuz tepkiler bu moda sahip bireylerde görülür. Kişiler, bu ölçsüz ve kontrolsüz taşkınlıklarını başlarına gelen haksızlıklar ile rasyonelize ederler.¹⁰⁶
- **Dürtüsel Çocuk Modu:** Bu moda sahip olan kişi, kendisi ve istekleri konusunda muhakemeyi az yaparak, istediklerini hemen elde etme peşindedir. İsteklerine kavuşmak çok önemlidir, bu yüzden de eylemlerinin sonuçlarını düşünmeden hareket eder. Engellendiğini ve kısıtlandığını hisseden dürtüsel çocuk modu, sınırlarını kendi belirleyene kadar herhangi bir çatışmadan kaçınmaz.¹⁰⁷

2. Uyumsuz Başa Çıkma Modları

Uyumsuz başa çıkma modları üç çeşittir.

- **Kopuk Kırılgan Mod:** Şema Terapinin kaçınma başa çıkma biçimi ile benzerlik gösterir. Ancak buradaki kaçınma daha çok duygusal anlamdadır. Kişi duygusal açıdan diğerleri ile mesafeli, kopuk ve hissizdir.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Lusia Stopa and Waters Anne. "The effect of mood on responses to the Young Schema Questionnaire: short form." *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 2005, 78(1), 45-57.

¹⁰⁵ Arntz and Jacob, a.g.e., syf. 50.

¹⁰⁶ Arntz and Jacob, a.g.e., syf. 50.

¹⁰⁷ Stopa and Anne, a.g.e., s.30.

¹⁰⁸ Van Genderen, vd., a.g.e., s.23.

- Söz Dinleyen Teslimci Mod: Şema Terapinin teslim başa çıkma biçimi ile benzerlik gösterir. Bu moda sahip birey kendini ve isteklerini küçümseyerek, başkaları yönelimli bir duruş sergiler.¹⁰⁹
- Aşırı Telifici Mod: Şema Terapinin aşırı telifi başa çıkma biçimi ile benzerlik gösterir. Kişi bilinçaltında var olan yoğun değersizlik ve yetersizlik hissini büyükmecı tavırlarla telifi etmeye çalışır.¹¹⁰

3. İşlevsel Olmayan Ebeveyn Modları

İşlevsel olmayan ebeveyn modları iki çeşittir. Şema Terapi de işlevsel olmayan ebeveyn modlarına sahip olan kişilerin, geçmiş yaşantılarında, ebeveynlerinden veya kendilerine bakım verenler tarafından bu modlar ile ilişkili deneyimlerinin olduğu düşünülmektedir.¹¹¹

- Cezalandırıcı Ebeveyn Modu: Kişi bu moddayken kendine karşı acımasız olur. Kişi kendinde hata yapma payı görmez, hatalarına ve kusurlarına karşı aşırı eleştirel ve cezalandırıcı olur.¹¹²
- Talepkar Ebeveyn Modu: Kişi bu moddayken kendine karşı aşırı talepkar olur. Bu talepler zorlayıcı ve neredeyse ulaşması imkansız hedefleri içerir. Kişi bu hedeflere ulaşmak için kendi üzerinde acımasız bir baskı kurar.¹¹³

4. Sağlıklı Yetişkin ve Mutlu Çocuk Modu

- Sağlıklı Yetişkin Modu: Bu mod kişinin sağlıklı, işlevsel ve güçlü yanıdır. Kişi bu moda sahipken yetişkinlik sorumluluklarını ve faaliyetlerini yerine getirir.¹¹⁴
- Mutlu Çocuk Modu: Bu modda iken kişi, kendisini, temel duygusal ihtiyaçlarına cevap bulan, mutlu, başkaları ile olumlu ilişkiler içinde olan, değerli ve yeterli biri olarak hisseder.¹¹⁵

¹⁰⁹ Van Genderen, vd., a.g.e., s.25.

¹¹⁰ Stopa and Anne, a.g.e., s.33.

¹¹¹ Arntz and Jacob, a.g.e., syf. 55.

¹¹² Rafeeli, vd., a.g.e., s.49.

¹¹³ Young, a.g.e., s.63.

¹¹⁴ Van Genderen, vd., a.g.e., s.27.

¹¹⁵ Van Genderen, vd., a.g.e., s.28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma da değişkinler arasında ki değişimi ve bu değişimin seviyesini belirlemek amacıyla ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde ikamet eden 3-6 yaş arası okul öncesi döneminde ki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Büyükçekmece, Beylikdüzü ve Avcılar ilçesinde yaşayan 205 üç-altı yaş arası okul öncesi dönem çocukları ve anneleri oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçlar

Araştırmaya katılan annelerin ve çocuklarının sosyo demografik bilgilerini toplamak için Kişisel Bilgi Formu, okul öncesi öğrencilerinin sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarını belirlemek için Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği -30 (SDDÖ) kullanılmıştır. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarını belirlemek için Young Şema Ölçeği (YSQ-90) kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Annenin yaşı, çalışma durumu, sağlık durumu, medeni hali, ailenin aylık geliri, ebeveynlerin eğitim durumu, çocuğun yaşı, kardeş sayısı, kardeşler ile iletişimi, tanısı konulmuş herhangi bir rahatsızlık mevcudiyeti, daha önceki eğitim tecrübesi gibi annenin ve çocuğun kişisel bilgilerini edinmek için geliştirilmiştir.

3.3.2. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği

Araştırma da Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30) kullanılmıştır. Bu ölçek, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik becerilerini, duygusal ve sosyal davranışlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. SYDD-30 ölçeği 3 alt ölçekten oluşarak okul öncesi döneminde ki çocukların kırgınlık-saldırganlık, anksiyete-içe dönüklük ve sosyal yetkinlik becerilerini değerlendirir. Bu ölçek öğretmenler veya ebeveynler tarafından doldurulmaktadır.¹¹⁶

Ölçeğin içinde ki her 10 madde bir alt ölçeği temsil etmektedir. Bu alt ölçekler şu şekildedir;

¹¹⁶ Feyza Çorapçı vd., "Okul Öncesi Dönemde Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Taraması: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme- 30 Ölçeği", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2010, 17(2), 63-74, s.65.

Sosyal Yetkinlik (SY) alt ölçeği, çocuğun çevresinde ki akranları, yaşlıları ve ailesi ile ilişkilerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi, karşılaştığı sosyal problemlere çözüm üretebilmesi becerisini temsil eder. Ölçekte ki 2, 6, 11, 13, 15, 17, 20, 22, 27 ve 30. maddeler sosyal yetkinlik alt ölçeğini ölçen maddelere karşılık gelir. Kızgınlık-Saldırganlık (KS) alt ölçeği, çocukların çevresine karşı zarar verici, yıkıcı ve olumsuz dışa yönelim sorunlarını kapsar. Ölçekte ki 3, 4, 5, 10, 16, 18, 24, 25, 28 ve 29. maddeler kızgınlık-saldırganlık alt ölçeğini ölçen maddelere karşılık gelir. Anksiyete-İçe Dönüklük (Aİ) alt ölçeği, çocuklarda ki mutsuzluk, depresyon, kaygı ve içe kapanıklık gibi içe yönelim sorunlarını kapsar. Ölçekte ki 1, 7, 8, 9, 12, 14, 19, 21, 23 ve 26. maddeler anksiyete-içe dönüklük alt ölçeğini ölçen maddelere karşılık gelir.¹¹⁷

SYDD-30, okul öncesi dönem çocuklarının duygusal ve davranış sorunları ve sosyal yetkinlik becerilerini likert ölçeği ile değerlendirir. (1.Hiçbir Zaman, 2.Nadiren, 3.Bazen, 4.Sık Sık, 5.Çoğunlukla, 6.Her Zaman). Bu 6 basamaklı likert ölçeğinde düşük skorlar, çocukta var olan sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük davranışlarının seviyelerinin düşük olduğunu, yüksek skorlar ise sosyal yetkinlik, anksiyete-içe dönüklük, kızgınlık-saldırganlık davranışlarının seviyelerinin yüksek olduğunu gösterir.¹¹⁸

Ölçeğin iç tutarlılık ve güvenilirlik çalışmalarına bakıldığında Cronbach Alpha katsayısı .80 ile .89 arasında değişen anlamlı düzeyde bir güvenilirliğe ve tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür. Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık-Saldırganlık ve Anksiyete-İçe dönüklük alt boyutları için Cronbach Alfa sırasıyla iç tutarlılıkları .88, .87, .84 katsayıları olduğu görülmüştür. Tüm alt boyutların toplam korelasyon katsayılarının ise .41 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Bu da iç tutarlılığın yüksek olduğunun göstergesidir. Pearson korelasyon analizine göre Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık-Saldırganlık ve Anksiyete-İçe dönüklük alt boyutlarının, test-tekrar test sonuçlarında, güvenilirlik katsayılarının anlamlı ve güvenilir olduğunu ortaya koymuştur.¹¹⁹

3.3. Young Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeği (YŞÖ-KF3)

Young Şema Ölçeği, erken dönem uyumsuz şemaları belirleyip sınıflandırarak bu şemaların iyileştirilmesi için çeşitli yöntem ve teknikler geliştirmiş olan Jeffrey Young tarafından oluşturulmuştur. Jeffrey Young kişiler de var olabilecek 5 şema alanından ve bu 5 şema alanının içerdiği 18 erken dönem uyumsuz şemaların varlığından bahsetmiştir. Young' a göre şema alanları ve bu alanları içerdiği alt boyutlar şöyledir;

¹¹⁷ Çorapçı, a.g.e., s.67.

¹¹⁸ Çorapçı, a.g.e., s.72.

¹¹⁹ Uysal ve Akman, a.g.e., s.420.

1.Ayrılma ve Reddedilme Şema Alanı: Terk edilme-Değişkenlik, Güvensizlik-Kötüye Kullanılma, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk-Utanç ve Sosyal İzolasyon-Yabancılaşma alt boyutları içerir.

2. Zedelenmiş Özerklik Şema Alanı: Bağımlılık-Yetersizlik, Hastalık veya Zarar Karşısında Dayanıksızlık, İç içe geçme-Gelişmemiş Benlik ve Başarısızlık alt boyutlarını içerir.

3.Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı: Haklılık-Büyüklenmecilik ve Yetersiz Özdenetim alt boyutlarını içerir.

4.Başkaları Yönelimlilik Şema Alanı: Boyun Eğicilik, Kendini Feda Etme ve Onay Arayıcılık alt boyutlarını içerir

5.Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık Şema Alanı; Karamsarlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar ve Cezalandırıcılık alt boyutlarını içerir.¹²⁰

Young Şema Ölçeğinin içinde toplam doksan (90) madde vardır. Ölçekte, katılımcıdan her bir maddeyi okuyarak, maddenin kendisine uygunluk seviyesini derecelendirmesi istenir. Derecelendirme kriterleri; 1.Benim için tamamıyla yanlış, 2. Benim için büyük ölçüde yanlış, 3. Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla, 4. Benim için orta derece de doğru, 5. Benim için çoğunlukla doğru, 6. Beni mükemmel şekilde tanımlıyor şeklindedir. 90 madde içerisinde, her 18 şema alt boyutu için 5 soru bulunmaktadır. Bu yüzden de kişi, her bir alt boyuttan en yüksek 30, en düşük 5 puan alabilmektedir. Alt boyutlardan alınan yüksek puanlar alt boyutların varlığının şiddetini ve kişinin hayatı üzerinde ki etkisini gösterir.¹²¹

Young Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmalarına bakıldığında iç tutarlılık ve güvenilirlik kat sayılarının istatistiksel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra ölçeğin ayırt ediciliğinin de yüksek olduğu görülmüştür.¹²²

3.4. İstatistiksel Analiz

Toplanan veriler Sosyal Bilimler için İstatistik Programı (SPSS 18) aracılığı ile analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Veriler incelendiğinde dağılımın normal olduğu görülerek parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız gruplarının puan

¹²⁰ Soygüt Gonca, vd., “Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3’ ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2009, 20(1), s.75-86.

¹²¹ Soygüt, a.g.e., s.76.

¹²² Soygüt, a.g.e., s.77.

ortalamalarının demografik değişken verilerine göre farklı olup olmadığını görmek amacıyla t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma da yer alan sürekli değişkenler analiz edilirken Pearson Korelasyon Analizi ve Regresyon Modeli kullanılmıştır. Ayrıca araştırma da, ikiden fazla bağımsız değişkenlerin aralarındaki farkın anlamlılığına bakmak için Kruskalwallis analizi, ortalamalar arasındaki farkı görmek için ise Mann Whithney-U Testi kullanılmıştır. Araştırma da anlamlılık seviyesi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde çalışmaya katılan katılımcıların, araştırmacının hazırladığı Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ile Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeğinden elde edilen bulgular bulunmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin sosyodemografik değişkenlere göre dağılımı Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı

		N	%
Annenin Yaşı	26-30	72	35,1
	31-35	76	37,1
	36-40	36	17,6
	41 ve Üstü	21	10,2
	Toplam	205	100,0
Annenin Aylık Geliri	0-2500 TL	21	18,3
	2501-5000 TL	54	47,0
	5000 TL ve Üstü	40	34,8
	Toplam	115	100,0
Annenin Çalışma Durumu	Çalışan	64	31,2
	Çalışmayan	141	68,8
	Toplam	205	100,0
Annenin Durumu Eğitim	İlkokul	10	4,9
	Ortaokul	20	9,9
	Lise	65	32,0
	Üniversite	94	46,3
	Lisansüstü	14	6,9
	Toplam	203	100,0

Çocuğun Kardeş Sayısı	Kardeş yok	64	31,2
	1 Kardeş	95	46,3
	2 Kardeş	30	14,6
	3 Kardeş ve Üstü	16	7,8
	Toplam	205	100,0
Çocuğun Kardeşe Olan İletişim	İyi	104	50,7
	Orta/Kötü	45	22,0
	Toplam	149	72,7
Çocuğun Tanısı Konmuş Durumu	Var	19	9,3
	Yok	186	90,7
	Toplam	205	100,0

205 anne katılımcının 72'sinin (%35,1) 26-30 yaşların arasında, 76'sının (%37,1) 31-35 yaşları arasında, 36'sının (%17,6) 36-40 yaşları arasında, 21'inin (%10,2) 41 ve üst yaşlarındadır. Gelir düzeyi 115 kişiden 21'i (%18,3) düşük, 54'ü (%47,0) orta, 40'ı (%34,8) yüksektir. Kardeş sayısı 64'ü (%31,2) kardeş yok, 95'i (%46,3) 1 kardeş, 30'u (%14,6) 2 kardeş, 16'sı (%7,8) 3 ve üzeridir. Anne de herhangi bir rahatsızlık durumu değişkenine göre 184'ü (%89,8) hayır, 21'i (%10,2) evettir. Annenin eğitim düzeyi değişkenine göre 10'u (%4,9) ilköğretim ve altı, 20'i (%9,9) ortaokul, 65'i (%32,0) lise, 94'ü (%46,3) üniversite ve üzeridir. Annenin çalışma durumu değişkenine göre 64'ü (%31,2) çalışan, 141'i (%68,8) çalışmayandır. Kardeşe ilişki düzeyi değişkenine göre 104'ü (%50,7) iyi, 45'i (%22,0) orta ve kötüdür. Çocukta var olan tanı değişkenine göre 19'u (%9,3) tanısı yok, 186'sı (%90,7) tanısı vardır.

Tablo 2. Young Şema Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistikler

Ölçekler	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık	$\bar{x}$	Ss
Duygusal Yoksunluk	5	21	1,248	,531	8,68	4,43
Başarısızlık	6	26	1,157	,731	10,47	4,71
Karamsarlık	5	30	1,142	,777	10,33	5,45

Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	7	33	,918	,556	13,88	5,79
Duyguları Bastırma	5	28	,852	,280	10,22	4,84
Onay Arayıcılık	6	33	,355	-,539	17,24	6,56
İç içe Geçme/Bağımlılık	9	36	1,186	,638	15,12	6,68
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	7	34	,134	-,699	19,09	6,62
Kendini Feda Etme	5	30	,323	-,530	14,42	5,71
Terk Edilme	5	20	1,352	1,236	7,97	3,63
Cezalandırılma	6	36	-,033	-,459	18,44	6,20
Kusurluluk	6	23	2,077	3,957	8,43	3,82
Tehditlere Dayanıksızlık	5	25	,988	,352	9,41	4,35
Yüksek Standartlar	3	18	,642	-,188	7,79	3,74

Tablo 2’de Young Şema Ölçeği alt boyut puanları için en küçük-en büyük değerler, çarpıklık-basıklık değerleri, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Duygusal Yoksunluk alt boyutu için aralık 5-21 arasında, çarpıklık=,1,248 ve basıklık=,531, ortalama=8,68 ve standart sapma=4,43 olarak hesaplanmıştır. Başarısızlık alt boyutu için aralık 6-26 arasında, çarpıklık=1,157 ve basıklık=,731, ortalama=10,47 ve standart sapma=4,71 olarak hesaplanmıştır. Karamsarlık alt boyutu için aralık 5-30 arasında, çarpıklık=1,142 ve basıklık=777, ortalama=10,33 ve standart sapma=5,45 olarak hesaplanmıştır. Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik alt boyutu için aralık 7-33 arasında, çarpıklık=,918 ve basıklık=,556, ortalama=13,88 ve standart sapma=5,79 olarak hesaplanmıştır. Duyguları Bastırma alt boyutu için aralık 5-28 arasında, çarpıklık=,852 ve basıklık=,280, ortalama=10,22 ve standart sapma=4,84 olarak hesaplanmıştır. Onay Arayıcılık alt boyutu için aralık 6-33 arasında, çarpıklık=,355 ve basıklık=-,539, ortalama=17,24 ve standart sapma=6,56 olarak hesaplanmıştır. İç içe Geçme/Bağımlılık alt boyutu için aralık 9-36 arasında, çarpıklık=,1,186 ve basıklık=,638, ortalama=15,12 ve standart sapma=6,68 olarak hesaplanmıştır. Ayrıcalık/Yetersiz Önlem alt boyutu için aralık 7-34 arasında, çarpıklık=,134 ve basıklık=-,699, ortalama=19,09 ve standart sapma=6,62 olarak hesaplanmıştır. Kendini Feda Etme alt boyutu için aralık 5-30 arasında, çarpıklık=,323 ve basıklık=-,530, ortalama=14,42 ve standart sapma=5,71 olarak

hesaplanmıştır. Terk Edilme alt boyutu için aralık 5-20 arasında, çarpıklık=1,352 ve basıklık=1,236, ortalama=7,97 ve standart sapma=3,63 olarak hesaplanmıştır. Cezalandırılma alt boyutu için aralık 6,36 arasında, çarpıklık=-,033 ve basıklık=-,459, ortalama=18,44 ve standart sapma= 6,20 olarak hesaplanmıştır. Kusurluluk alt boyutu için aralık 6-23 arasında, çarpıklık=2,077 ve basıklık=3,957, ortalama=8,43 ve standart sapma=3,83 olarak hesaplanmıştır. Tehditlere Dayanısızlık alt boyutu için aralık 5-25 arasında, çarpıklık=,988 ve basıklık=352 ortalama=9,41 ve standart sapma=4,35 olarak hesaplanmıştır. Yüksek Standartlar alt boyutu için aralık 3-18 arasında, çarpıklık=,642 ve basıklık=-,188, ortalama=7,79 ve standart sapma=3,74 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistikler

Ölçekler	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık	$\bar{x}$	Ss
Sosyal Yetkinlik	13	60	-,702	,872	43,85	8,46
Kızgınlık/Saldırganlık	12	58	,885	,721	25,98	8,39
Anksiyete/İçe Dönüklük	10	51	,960	1,087	21,68	7,66

Sosyal Yetkinlik alt boyutu için aralık 13-60 arasında, çarpıklık=-,702 ve basıklık=,872, ortalama=43,85 ve standart sapma=8,46 olarak hesaplanmıştır. Kızgınlık/Saldırganlık alt boyutu için aralık 12-58 arasında, çarpıklık=,885 ve basıklık=,721, ortalama=25,98 ve standart sapma=8,39 olarak hesaplanmıştır. Anksiyete/İçe Dönüklük alt boyutu için aralık 10-51 arasında, çarpıklık=,960 ve basıklık=1,087, ortalama=21,68 ve standart sapma=7,66 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizi

Ölçekler	Cronbach's Alfa
Sosyal Yetkinlik	,797
Kızgınlık/Saldırganlık	,814
Anksiyete ve İçe dönüklük	,742
Duygusal Yoksunluk	,732
Başarısızlık	,774

Karamsarlık	,837
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	,736
Duyguları Bastırma	,707
Onay Arayıcılık	,792
İçiçe Geçme/Bağımlılık	,807
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	,721
Kendini Feda Etme	,737
Terk Edilme	,693
Cezalandırılma	,752
Kusurluluk	,764
Tehditlere Dayanıksızlık	,678
Yüksek Standartlar	,696

Tablo 3'de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği alt boyutları için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayıları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık/Saldırganlık ve Anksiyete ve İçer dönüklük alt boyutları için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayıları sırasıyla ,797; ,814; ve ,742 olarak hesaplanmıştır.

Young Şema Ölçeği Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İçiçe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kendini Feda Etme, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditlere Dayanıksızlık ve Yüksek Standartlar alt boyutları için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayıları sırasıyla ,732; ,774; ,837; ,736; ,707; ,792; ,807; ,721; ,737; ,693; ,752; ,764; ,678 ve ,696 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	N	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P
Sosyal Yetkinlik	Çalışan	64	43,56	8,18	-,326	203	,745
	Çalışmayan	141	43,98	8,61			
Kızgınlık-Saldırganlık	Çalışan	64	26,39	8,90	,476	203	,635
	Çalışmayan	141	25,79	8,18			

Anksiyete ve içe dönüklük	Çalışan	64	22,59	8,19	1,148	203	,252
	Çalışmayan	141	21,27	7,40			
Duygusal Yoksunluk	Çalışan	64	9,48	4,69	1,765	203	,079
	Çalışmayan	141	8,31	4,27			
Başarısızlık	Çalışan	64	10,39	5,12	-,169	203	,866
	Çalışmayan	141	10,51	4,52			
Karamsarlık	Çalışan	64	10,52	6,12	,325	203	,746
	Çalışmayan	141	10,25	5,14			
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	Çalışan	64	13,53	5,43	-,577	203	,565
	Çalışmayan	141	14,04	5,96			
Duyguları Bastırma	Çalışan	64	10,63	5,14	,798	203	,426
	Çalışmayan	141	10,04	4,70			
Onay Arayıcılık	Çalışan	64	17,70	6,61	,675	203	,501
	Çalışmayan	141	17,04	6,55			
İç içe Geçme/Bağımlılık	Çalışan	64	15,34	7,60	,327	203	,744
	Çalışmayan	141	15,01	6,24			
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	Çalışan	64	19,39	6,77	,441	203	,660
	Çalışmayan	141	18,95	6,56			
Kendini Feda Etme	Çalışan	64	14,23	5,30	-,312	203	,755
	Çalışmayan	141	14,50	5,91			
Terk Edilme	Çalışan	64	8,45	4,78	1,093 ^a	85,637	,277
	Çalışmayan	141	7,74	2,96			
Cezalandırılma	Çalışan	64	18,78	6,54	,531	203	,596
	Çalışmayan	141	18,28	6,06			
Kusurluluk	Çalışan	64	8,89	4,76	1,009 ^a	91,624	,315
	Çalışmayan	141	8,23	3,31			
Tehditlere Dayanıksızlık	Çalışan	64	9,92	5,08	1,028 ^a	99,295	,307
	Çalışmayan	141	9,18	3,97			

Yüksek Standartlar	Çalışan	64	8,50	3,85	1,844	203	,067
	Çalışmayan	141	7,47	3,65			

*p<0,05; **p<0,01; ^a Varyanslar Homojen Olmadığında Kullanılan t değeri

Tablo 5'de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar t-testi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 6. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Annede Tanısı Konulmuş Herhangi Hastalık Bulunma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	N	SO	ST	U	Z	p
Sosyal Yetkinlik	Var	21	117,52	2468,00	1627,00	-1,185	,236
	Yok	184	101,34	18647,00			
Kızgınlık/Saldırganlık	Var	21	84,67	1778,00	1547,00	-1,497	,134
	Yok	184	105,09	19337,00			
Anksiyete ve İçer dönüklük	Var	21	95,69	2009,50	1778,50	-,597	,551
	Yok	184	103,83	19105,50			
Duygusal Yoksunluk	Var	21	87,69	1841,50	1610,50	-1,277	,202
	Yok	184	104,75	19273,50			
Başarısızlık	Var	21	87,14	1830,00	1599,00	-1,307	,191
	Yok	184	104,81	19285,00			
Karamsarlık	Var	21	123,29	2589,00	1506,00	-1,665	,096
	Yok	184	100,68	18526,00			
Sosyal İzolasyon	Var	21	107,1	2249,5	1845,5	-	,73

ve Güvensizlik			2	0	00	,337	6
	Yok	18 4	102,5 3	18865, 50			
Duyguları Bastırma	Var	21	105,5 0	2215,5 0	1879,5 00	- ,206	,83 7
	Yok	18 4	102,7 1	18899, 50			
Onay Arayıcılık	Var	21	105,3 1	2211,5 0	1883,5 00	- ,189	,85 0
	Yok	18 4	102,7 4	18903, 50			
İççe Geçme/Bağımlılık	Var	21	105,8 3	2222,5 0	1872,5 00	- ,233	,81 6
	Yok	18 4	102,6 8	18892, 50			
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	Var	21	102,2 6	2147,5 0	1916,5 00	- ,060	,95 2
	Yok	18 4	103,0 8	18967, 50			
Kendini Fedas Etme	Var	21	104,5 2	2195,0 0	1900,0 00	- ,124	,90 1
	Yok	18 4	102,8 3	18920, 00			
Terk Edilme	Var	21	101,1 0	2123,0 0	1892,0 00	- ,160	,87 3
	Yok	18 4	103,2 2	18992, 00			
Cezalandırılma	Var	21	96,29	2022,0 0	1791,0 00	- ,548	,58 3
	Yok	18 4	103,7 7	19093, 00			
Kusurluluk	Var	21	97,38	2045,0 0	1814,0 00	- ,488	,62 6
	Yok	18 4	103,6 4	19070, 00			
Tehditlere Dayanıksızlık	Var	21	86,90	1825,0 0	1594,0 00	- 1,32 8	,18 4
	Yok	18 4	104,8 4	19290, 00			
Yüksek Standartlar	Var	21	115,1 2	2417,5 0	1677,5 00	- ,993	,32 1
	Yok	18 4	101,6 2	18697, 50			

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 6'da Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının bilinen bir hastalık bulunma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının anne de bilinen bir hastalık bulunma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 7. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Çocuğun Tanısı Konmuş Bir Hastalığı Bulunma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	N	SO	ST	U	Z	p
Sosyal Yetkinlik	Var	19	115,34	2191,50	1532,500	-,953	,341
	Yok	186	101,74	18923,50			
Kızgınlık/Saldırganlık	Var	19	80,58	1531,00	1341,000	-1,732	,083
	Yok	186	105,29	19584,00			
Anksiyete ve İçer dönüklük	Var	19	79,63	1513,00	1323,000	-1,805	,071
	Yok	186	105,39	19602,00			
Duygusal Yoksunluk	Var	19	88,13	1674,50	1484,500	-1,174	,241
	Yok	186	104,52	19440,50			
Başarısızlık	Var	19	82,34	1564,50	1374,500	-1,610	,107
	Yok	186	105,11	19550,50			
Karamsarlık	Var	19	97,55	1853,50	1663,500	-,423	,672
	Yok	186	103,56	19261,50			
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	Var	19	82,89	1575,00	1385,000	-1,556	,120
	Yok	186	105,05	19540,00			

Duyguları Bastırma	Var	19	83,71	1590,50	1400,500	-1,502	,133
	Yok	186	104,97	19524,50			
Onay Arayıcılık	Var	19	96,34	1830,50	1640,500	-,514	,607
	Yok	186	103,68	19284,50			
İççe Geçme/Bağımlılık	Var	19	97,97	1861,50	1671,500	-,391	,696
	Yok	186	103,51	19253,50			
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	Var	19	97,00	1843,00	1653,000	-,463	,643
	Yok	186	103,61	19272,00			
Kendini Fedatme	Var	19	100,76	1914,50	1724,500	-,173	,863
	Yok	186	103,23	19200,50			
Terk Edilme	Var	19	100,61	1911,50	1721,500	-,191	,849
	Yok	186	103,24	19203,50			
Cezalandırılma	Var	19	89,39	1698,50	1508,500	-1,051	,293
	Yok	186	104,39	19416,50			
Kusurluluk	Var	19	80,61	1531,50	1341,500	-1,840	,066
	Yok	186	105,29	19583,50			
Tehditlere Dayanıksızlık	Var	19	98,08	1863,50	1673,500	-,384	,701
	Yok	186	103,50	19251,50			
Yüksek Standartlar	Var	19	103,21	1961,00	1763,000	-,016	,987
	Yok	186	102,98	19154,00			

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 7’de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının çocuğun tanısı konmuş bir hastalığı bulunma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının çocuğun tanısı konmuş bir hastalığı bulunma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 8. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Kardeşle İlişki Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	N	$\bar{x}$	ss	T	Sd	P
Sosyal Yetkinlik	İyi	104	45,16	8,44	2,845	147	,005*
	Orta/Kötü	45	41,09	6,98			
Kızgınlık/Saldırganlık	İyi	104	24,70	8,05	-2,736 ^a	71,192	,008*
	Orta/Kötü	45	29,22	9,74			
Anksiyete ve İçer dönüklük	İyi	104	21,54	7,29	-1,134	147	,259
	Orta/Kötü	45	23,00	7,06			
Duygusal Yoksunluk	İyi	104	8,74	4,47	-,048	147	,962
	Orta/Kötü	45	8,78	4,24			
Başarısızlık	İyi	104	10,15	4,57	-1,831	147	,069
	Orta/Kötü	45	11,69	4,99			
Karamsarlık	İyi	104	9,98	5,57	-1,536	147	,127
	Orta/Kötü	45	11,44	4,77			
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	İyi	104	13,61	6,00	-1,112	147	,268
	Orta/Kötü	45	14,78	5,69			
Duyguları Bastırma	İyi	104	10,2	4,9	-	147	,395

		4	6	5	,853		
	Orta/Kötü	45	11,00	4,66			
Onay Arayıcılık	İyi	104	16,81	6,52	-	147	,627
	Orta/Kötü	45	17,36	5,81	,486		
İçiçe Geçme/Bağımlılık	İyi	104	14,72	6,72	-	147	,073
	Orta/Kötü	45	16,89	6,78	1,803		
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	İyi	104	18,65	6,82	-	147	,818
	Orta/Kötü	45	18,93	6,70	,231		
Kendini Feda Etme	İyi	104	14,37	6,39	-	147	,826
	Orta/Kötü	45	14,60	4,83	,220		
Terk Edilme	İyi	104	7,78	3,65	-	147	,281
	Orta/Kötü	45	8,47	3,35	1,082		
Cezalandırılma	İyi	104	18,11	6,05	-	147	,534
	Orta/Kötü	45	18,80	6,69	,623		
Kusurluluk	İyi	104	8,51	4,04	-	147	,169
	Orta/Kötü	45	9,49	3,81	1,381		
Tehditlere Dayanıksızlık	İyi	104	9,34	4,53	-	147	,980
	Orta/Kötü	45	9,36	3,57	,025		
Yüksek Standartlar	İyi	104	7,76	3,70	,902	103,672	,369
	Orta/Kötü	45	7,24	2,96	^a		

*p<0,05; **p<0,01; ^a Varyanslar Homojen Olmadığında Kullanılan t değeri

Tablo 8 'de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının kardeşle ilişki durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin

Bağımsız Gruplar t-Testi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanlarının kardeşle ilişki durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($t_{(147)} = 2,845$; $p < 0,01$). Kardeşi ile iyi ilişki kuran çocuğa sahip katılımcıların Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanlarının, orta/kötü düzeyde ilişki kuranlardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık/saldırganlık alt boyutu puanlarının kardeşle ilişki durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($t_{(71,192)} = -2,736$; $p < 0,01$). Kardeşi ile iyi ilişki kuran çocuğa sahip katılımcıların Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık/saldırganlık alt boyutu puanlarının, orta/kötü düzeyde ilişki kuranlardan daha düşük olduğu görülmüştür.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İçer dönüklük alt boyutu ve Young Şema Ölçeği puanlarının kardeşle ilişki durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 9. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Gelir Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Değişke n	N	SO	H	X ²	p	Far k
Sosyal Yetkinlik	0-2500 TI	2 1	69,6 9	3,30 4	3,45 0	,19 2	-
	2501- 5000 TI	5 4	54,2 9				
	5001 TI ve Üstü	4 0	56,8 8				
Kızgınlık/Saldırganlı k	0-2500 TI	2 1	62,4 0	,469	,841	,79 1	-
	2501- 5000 TI	5 4	57,4 3				
	5001 TI ve Üstü	4 0	56,4 6				
Anksiyete ve İçer dönüklük	0-2500 TI	2 1	58,6 0	1,50 5	1,67 3	,47 1	-
	2501- 5000 TI	5 4	61,4 8				
	5001 TI ve Üstü	4 0	52,9 9				

Duygusal Yoksunluk	0-2500 Tl	2 1	72,6 0	5,44 8	3,69 0	,06 6	-
	2501- 5000 Tl	5 4	56,3 9				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	52,5 1				
Başarısızlık	0-2500 Tl	2 1	54,2 1	3,06 2	2,56 5	,21 6	-
	2501- 5000 Tl	5 4	63,6 8				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	52,3 3				
Karamsarlık	0-2500 Tl	2 1	67,2 1	3,87 6	2,31 2	,14 4	-
	2501- 5000 Tl	5 4	59,9 8				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	50,4 9				
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	0-2500 Tl	2 1	56,1 2	,114	,286	,94 5	-
	2501- 5000 Tl	5 4	58,9 4				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	57,7 1				
Duyguları Bastırma	0-2500 Tl	2 1	59,4 5	,849	,157	,65 4	-
	2501- 5000 Tl	5 4	60,3 1				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	54,1 3				
Onay Arayıcılık	0-2500 Tl	2 1	51,6 9	,954	1,04 7	,62 1	-
	2501- 5000 Tl	5 4	58,8 9				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	60,1 1				
İç içe Geçme/Bağımlılık	0-2500 Tl	2 1	65,1 0	1,36 9	1,18 7	,50 4	-
	2501- 5000 Tl	5 4	57,6 3				
	5001 Tl ve Üstü	4 0	54,7 8				
Ayrıcalık/Yetersiz	0-2500 Tl	2	55,1	,878	,842		-

Önlem		1	4			,645	
	2501-5000 Tl	54	56,19				
	5001 Tl ve Üstü	40	61,95				
Kendini Feda Etme	0-2500 Tl	21	58,12	,115	,594	,944	-
	2501-5000 Tl	54	58,97				
	5001 Tl ve Üstü	40	56,63				
Terk Edilme	0-2500 Tl	21	64,48	1,129	,469	,569	-
	2501-5000 Tl	54	57,27				
	5001 Tl ve Üstü	40	55,59				
Cezalandırılma	0-2500 Tl	21	52,36	,855	1,697	,652	-
	2501-5000 Tl	54	58,25				
	5001 Tl ve Üstü	40	60,63				
Kusurluluk	0-2500 Tl	21	55,71	,139	,368	,933	-
	2501-5000 Tl	54	58,44				
	5001 Tl ve Üstü	40	58,61				
Tehditlere Dayanıksızlık	0-2500 Tl	21	47,48	2,657	4,387	,265	-
	2501-5000 Tl	54	60,98				
	5001 Tl ve Üstü	40	59,50				
Yüksek Standartlar	0-2500 Tl	21	55,45	,685	,140	,710	-
	2501-5000 Tl	54	56,42				
	5001 Tl ve Üstü	40	61,48				

Tablo 9'da Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının gelir durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Young Şema Ölçeği puanlarının gelir durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 10. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

	Değişke n	N	SO	H	χ^2	p	Far k
Sosyal Yetkinlik	26-30	7 2	94,65	3,335	3,770	,343	-
	31-35	7 6	107,8 3				
	36-40	3 6	100,7 4				
	41 ve Üstü	2 1	118,0 2				
Kızgınlık/Saldırgan lık	26-30	7 2	110,5 8	14,42 7	12,60 6	,002* *	1>4 2>4 3>4
	31-35	7 6	105,6 4				
	36-40	3 6	109,1 7				
	41 ve Üstü	2 1	56,90				
Anksiyete ve İç dönüklük	26-30	7 2	99,12	1,296	1,013	,730	-
	31-35	7 6	109,0 7				
	36-40	3 6	98,85				
	41 ve Üstü	2 1	101,4 8				
Duygusal Yoksunluk	26-30	7 2	104,4 0	1,080	,784	,782	-
	31-35	7 6	98,61				
	36-40	3 6	110,4 0				

	41 ve Üstü	2 1	101,4 0				
Başarısızlık	26-30	7 2	102,1 2	1,560	2,954	,668	-
	31-35	7 6	108,2 4				
	36-40	3 6	93,53				
	41 ve Üstü	2 1	103,2 9				
Karamsarlık	26-30	7 2	99,63	1,982	4,720	,576	-
	31-35	7 6	110,1 6				
	36-40	3 6	95,31				
	41 ve Üstü	2 1	101,8 1				
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	26-30	7 2	99,18	4,095	3,970	,251	-
	31-35	7 6	113,2 1				
	36-40	3 6	91,10				
	41 ve Üstü	2 1	99,55				
Duyguları Bastırma	26-30	7 2	95,81	2,972	2,156	,396	-
	31-35	7 6	109,4 6				
	36-40	3 6	97,61				
	41 ve Üstü	2 1	113,5 2				
Onay Arayıcılık	26-30	7 2	101,7 3	1,017	1,922	,797	-
	31-35	7 6	107,5 5				
	36-40	3 6	101,2 9				
	41 ve Üstü	2 1	93,81				
İççe	26-30	7	98,85	1,233	1,636	,745	-

Geçme/Bağımlılık		2					
	31-35	7 6	108,8 9				
	36-40	3 6	100,3 8				
	41 ve Üstü	2 1	100,4 3				
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	26-30	7 2	98,13	2,931	2,851	,402	-
	31-35	7 6	101,1 0				
	36-40	3 6	105,2 8				
	41 ve Üstü	2 1	122,6 7				
Kendini Fedak Etme	26-30	7 2	98,77	,988	,634	,804	-
	31-35	7 6	107,7 9				
	36-40	3 6	103,9 0				
	41 ve Üstü	2 1	98,62				
Terk Edilme	26-30	7 2	103,6 3	1,728	2,151	,631	-
	31-35	7 6	108,2 6				
	36-40	3 6	94,19				
	41 ve Üstü	2 1	96,88				
Cezalandırılma	26-30	7 2	102,1 5	,325	,704	,955	-
	31-35	7 6	102,0 4				
	36-40	3 6	102,6 8				
	41 ve Üstü	2 1	109,9 5				
Kusurluluk	26-30	7 2	102,7 2	3,272	4,260	,352	-
	31-35	7 6	104,6 7				

	36-40	3 6	91,15				
	41 ve Üstü	2 1	118,2 4-				
Tehditlere Dayanıksızlık	26-30	7 2	97,49	1,472	,340	,689	-
	31-35	7 6	108,8 8				
	36-40	3 6	103,5 8				
	41 ve Üstü	2 1	99,62				
Yüksek Standartlar	26-30	7 2	100,5 0	1,352	2,477	,717	-
	31-35	7 6	108,7 9				
	36-40	3 6	100,7 6				
	41 ve Üstü	2 1	94,45				

Tablo 10'da Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık/Saldırganlık alt boyutu puanlarının yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(12,606)} = 14,427$; $p < 0,01$). 26-30, 31-35 ve 36-40 yaş aralığındaki katılımcıların Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık/Saldırganlık alt boyutu puanlarının, 41 ve üzeri yaşta olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik ile Anksiyete ve İçer dönüklük alt boyutu ve Young Şema Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 11. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Değişken	N	SO	H	X ²	p	Fark
Sosyal	Kardeş Yok	6	97,78	,900	,85	,825	-

Yetkinlik		4			2		
	1 Kardeş	9 5	105,4 0				
	2 Kardeş	3 0	108,0 0				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	100,2 5				
Kızgınlık/Saldırganlık	Kardeş Yok	6 4	105,1 3	2,04 7	1,9 60	,563	-
	1 Kardeş	9 5	105,3 2				
	2 Kardeş	3 0	101,7 5				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	83,09				
Anksiyete ve İçer dönüklük	Kardeş Yok	6 4	97,08	1,97 4	4,8 84	,578	-
	1 Kardeş	9 5	106,2 2				
	2 Kardeş	3 0	111,0 3				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	92,50				
Duygusal Yoksunluk	Kardeş Yok	6 4	104,0 5	3,03 7	3,9 28	,386	-
	1 Kardeş	9 5	106,1 3				
	2 Kardeş	3 0	86,52				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	111,1 3				
Başarısızlık	Kardeş Yok	6 4	101,6 5	3,19 5	2,2 13	,363	-
	1 Kardeş	9 5	108,8 2				
	2 Kardeş	3 0	98,70				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	81,91				
Karamsarlık	Kardeş Yok	6 4	97,90	6,10 5	1,4 28	,107	-
	1 Kardeş	9 5	113,2 2				

	2 Kardeş	3 0	91,57				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	84,16				
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	Kardeş Yok	6 4	106,85	3,84 8	3,0 26	,278	-
	1 Kardeş	9 5	106,69				
	2 Kardeş	3 0	96,37				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	78,13				
Duyguları Bastırma	Kardeş Yok	6 4	100,19	4,66 7	4,7 17	,198	-
	1 Kardeş	9 5	108,67				
	2 Kardeş	3 0	105,85				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	75,25				
Onay Arayıcılık	Kardeş Yok	6 4	109,92	5,18 1	2,3 58	,159	-
	1 Kardeş	9 5	106,23				
	2 Kardeş	3 0	82,00				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	95,50				
İçişçe Geçme/Bağımlılık	Kardeş Yok	6 4	101,52	1,92 2	1,8 84	,589	-
	1 Kardeş	9 5	108,34				
	2 Kardeş	3 0	95,15				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	91,97				
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	Kardeş Yok	6 4	112,63	4,37 5	5,5 92	,224	-
	1 Kardeş	9 5	103,27				
	2 Kardeş	3 0	91,33				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	84,75				

	Üstü	6					
Kendini Feda Etme	Kardeş Yok	6 4	108,2 3	1,02 2	1,8 32	,796	-
	1 Kardeş	9 5	101,0 1				
	2 Kardeş	3 0	103,2 2				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	93,47				
Terk Edilme	Kardeş Yok	6 4	104,2 0	6,51 6	7,7 28	,089	-
	1 Kardeş	9 5	111,0 3				
	2 Kardeş	3 0	84,90				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	84,47				
Cezalandırılma	Kardeş Yok	6 4	112,5 2	2,69 8	,65 2	,441	-
	1 Kardeş	9 5	100,0 6				
	2 Kardeş	3 0	93,48				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	100,1 9				
Kusurluluk	Kardeş Yok	6 4	88,19	9,32 5	5,7 58	,025 *	1>2 1>3
	1 Kardeş	9 5	111,8 0				
	2 Kardeş	3 0	114,6 0				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	88,25				
Tehditlere Dayanıksızlık	Kardeş Yok	6 4	106,4 1	,895	2,0 72	,827	-
	1 Kardeş	9 5	103,7 8				
	2 Kardeş	3 0	98,80				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	92,56				
Yüksek Standartlar	Kardeş Yok	6 4	107,9 9	,706	,87 8	,872	-

	1 Kardeş	9 5	101,4 0				
	2 Kardeş	3 0	99,73				
	3 Kardeş ve Üstü	1 6	98,66				

Tablo 11 'de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Young Şema Ölçeği Ölçeği Kusurluluk alt boyutu puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(5,758)} = 9,325$; $p < 0,05$). Kardeşi bulunmayan çocuğa sahip katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği Kusurluluk alt boyutu puanlarının, 1 kardeşi ve 2 kardeşi olanlardan daha düşük olduğu görülmüştür.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik ile Anksiyete ve İçer dönüklük alt boyutu ve Young Şema Ölçeği Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İçer Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kendini Feda Etme, Terk Edilme, Cezalandırılma, Tehditlere Dayanıksızlık ve Yüksek Standartlar puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 12. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Değişke n	N	SO	H	X ²	p	Far k
Sosyal Yetkinlik	İlkokul	1 0	95,55	2,207	1,622	,698	-
	Ortaokul	2 0	119,2 5				
	Lise	6 5	98,03				
	Üniversit e	9 4	102,3 2				
	Lisansüst ü	1 4	98,21				
Kızgınlık/Saldırgan lık	İlkokul	1 0	103,1 0	1,651	1,423	,800	-

	Ortaokul	2 0	91,85				
	Lise	6 5	104,5 0				
	Üniversit e	9 4	104,3 7				
	Lisansüst ü	1 4	88,18				
Anksiyete ve İçer dönüklük	İlkokul	1 0	69,10	5,147	7,956	,273	-
	Ortaokul	2 0	110,6 3				
	Lise	6 5	103,3 7				
	Üniversit e	9 4	105,3 1				
	Lisansüst ü	1 4	84,57				
Duygusal Yoksunluk	İlkokul	1 0	106,3 5	10,88 9	12,88 0	,028*	2>5
	Ortaokul	2 0	129,7 0				
	Lise	6 5	105,2 5				
	Üniversit e	9 4	98,85				
	Lisansüst ü	1 4	65,39				
Başarısızlık	İlkokul	1 0	94,60	10,66 0	12,34 4	,031*	3>5
	Ortaokul	2 0	115,5 8				
	Lise	6 5	111,5 1				
	Üniversit e	9 4	99,67				
	Lisansüst ü	1 4	59,39				
Karamsarlık	İlkokul	1 0	92,55	25,04 7	18,27 1	,000* *	2>5 3>5 4>5
	Ortaokul	2 0	117,2 8				
	Lise	6	115,7				

		5	4				
	Üniversite	94	100,58				
	Lisansüstü	14	32,68				
Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	İlkokul	10	96,30				
	Ortaokul	20	124,28				
	Lise	65	108,05	13,989	9,172	,007*	2>5 3>5 4>5
	Üniversite	94	101,16				
	Lisansüstü	14	51,79				
Duyguları Bastırma	İlkokul	10	103,35				
	Ortaokul	20	115,18				
	Lise	65	106,87	5,638	2,894	,228	-
	Üniversite	94	100,37				
	Lisansüstü	14	70,57				
Onay Arayıcılık	İlkokul	10	68,55				
	Ortaokul	20	125,73				
	Lise	65	101,28	7,717	7,461	,103	-
	Üniversite	94	103,49				
	Lisansüstü	14	85,36				
İçişçe Geçme/Bağımlılık	İlkokul	10	98,75				
	Ortaokul	20	128,30				
	Lise	65	107,76	16,134	10,783	,003*	2>5 3>5 4>5
	Üniversite	94	100,56				

	Lisansüstü	14	49,64				
Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	İlkokul	10	108,90	6,407	6,504	,171	-
	Ortaokul	20	100,98				
	Lise	65	111,40				
	Üniversite	94	99,93				
	Lisansüstü	14	68,82				
Kendini Fedas Etme	İlkokul	10	130,25	8,865	6,814	,065	-
	Ortaokul	20	119,15				
	Lise	65	92,47				
	Üniversite	94	105,79				
	Lisansüstü	14	76,14				
Terk Edilme	İlkokul	10	81,55	14,117	10,638	,007*	2>5 3>5
	Ortaokul	20	119,23				
	Lise	65	113,01				
	Üniversite	94	99,46				
	Lisansüstü	14	57,93				
Cezalandırılma	İlkokul	10	80,30	5,763	3,207	,218	-
	Ortaokul	20	124,20				
	Lise	65	106,97				
	Üniversite	94	97,99				
	Lisansüstü	14	89,61				
Kusurluluk	İlkokul	1	110,0	6,772	6,351	,148	-

		0	0				
	Ortaokul	2	117,5				
		0	0				
	Lise	6	109,0				
		5	4				
	Üniversit	9	96,85				
	e	4					
	Lisansüst	1	76,04				
	ü	4					
Tehditlere Dayanıksızlık	İlkokul	1	87,60	11,35	7,522	,023*	2>5 3>5 4>5
		0					
	Ortaokul	2	117,7				
		0	8				
	Lise	6	104,1				
Yüksek Standartlar		5	7	2,241	2,286	,692	-
	Üniversit	9	105,5				
	e	4	4				
	Lisansüst	1	55,89				
	ü	4					
	İlkokul	1	119,7				
		0	5				
	Ortaokul	2	94,50				
		0					
	Lise	6	107,3				
		5	7				
	Üniversit	9	97,99				
	e	4					
	Lisansüst	1	102,0				
	ü	4	0				

Tablo 12’de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının eğitim durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Young Şema Ölçeği Duygusal Yoksunluk alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(12,880)} = 10,889$; $p < 0,05$). Ortaokul mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Duygusal Yoksunluk alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Young Şema Ölçeği Başarısızlık alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir

($H_{(12,344)} = 10,660$; $p < 0,05$). Lise mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği Başarısızlık alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Young Şema Ölçeği Ölçeği Karamsarlık alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(18,271)} = 25,047$; $p < 0,01$). Ortaokul, lise ve üniversite mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği Karamsarlık alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Young Şema Ölçeği Ölçeği Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(9,172)} = 13,989$; $p < 0,01$). Ortaokul, lise ve üniversite mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Young Şema Ölçeği Ölçeği İççe Geçme/Bağımlılık alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(10,783)} = 16,134$; $p < 0,01$). Ortaokul, lise ve üniversite mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği İççe Geçme/Bağımlılık alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Young Şema Ölçeği Ölçeği Terk Edilme alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(10,638)} = 14,117$; $p < 0,01$). Ortaokul ve lise mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği Terk Edilme alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Young Şema Ölçeği Ölçeği Tehditlere Dayanıksızlık alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H_{(7,522)} = 11,356$; $p < 0,01$). Ortaokul, lise ve üniversite mezunu katılımcıların Young Şema Ölçeği Ölçeği Tehditlere Dayanıksızlık alt boyutu puanlarının, lisansüstü mezuniyeti olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik ile Anksiyete ve İç dönlük alt boyutu ve Young Şema Ölçeği Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kusurluluk, Kendini Feda Etme ve Yüksek Standartlar alt boyut puanlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > 0,05$)

Tablo 13. Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Young Şema Ölçeği	Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği				
			Sosyal Yetkinlik	Kızgınlık /Saldırganlık	Anksiyete ve İç dönlük
	Duygusal Yoksunluk	R	-,083	,262	,237
		P	,237	,000**	,001**
	Başarısızlık	R	-,095	,230	,326
		P	,174	,001**	,000**
	Karamsarlık	R	-,048	,199	,282
		P	,496	,004**	,000**
	Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik	R	-,093	,185	,196
		P	,186	,008**	,005**
	Duyguları Bastırma	R	-,073	,158	,345
		P	,300	,023**	,000**
	Onay Arayıcılık	R	,031	,214	,218
		P	,655	,002**	,002**
	İç içe Geçme/Bağımlılık	R	-,115	,213	,364
		P	,100	,002**	,000**
	Ayrıcalık/Yetersiz Önlem	R	,042	,202	,155
		P	,551	,004**	,027*
	Kendini Feda Etme	R	,047	,218	,258
		P	,506	,002**	,000**
	Terk Edilme	R	-,012	,210	,334
		P	,863	,003**	,000**
	Cezalandırılma	R	,070	,200	,170
		P	,317	,004**	,015*
	Kusurluluk	R	-,104	,063	,292

		P	,138	,373	,000**
	Tehditlere Dayanıksızlık	R	-,057	,199	,274
		P	,419	,004**	,000**
	Yüksek Standartlar	R	,140	,167	,168
		P	,045*	,017*	,016*

* p<0,05; ** p<0,01

Tablo 13 'de Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkilerin incelenmesine dair Pearson korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu ve Young Şema Ölçeği Yüksek Standartlar alt boyut puanları arasında pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=,140$; $p<0,05$). Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık/Saldırganlık alt boyutu ve Young Şema Ölçeği Duygusal Yoksunluk($r=,262$; $p<0,01$), Başarısızlık($r=,230$; $p<0,01$), Karamsarlık($r=,199$; $p<0,01$), Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik($r=,185$; $p<0,01$), Duyguları Bastırma($r=,158$; $p<0,05$), Onay Arayıcılık($r=,214$; $p<0,01$), İççe Geçme/Bağımlılık($r=,213$; $p<0,01$), Ayrıcalık/Yetersiz Önlem($r=,202$; $p<0,01$), Kendini Feda Etme($r=,218$; $p<0,01$), Terk Edilme($r=,210$; $p<0,01$), Cezalandırılma($r=,200$; $p<0,01$), Tehditlere Dayanıksızlık($r=,199$; $p<0,01$) ve Yüksek Standartlar($r=,167$; $p<0,05$) alt boyutları alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İç dönlük alt boyutu ve Young Şema Ölçeği Duygusal Yoksunluk($r=,237$; $p<0,01$), Başarısızlık($r=,326$; $p<0,01$), Karamsarlık($r=,282$; $p<0,01$), Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik($r=,196$; $p<0,01$), Duyguları Bastırma($r=,345$; $p<0,01$), Onay Arayıcılık($r=,218$; $p<0,01$), İççe Geçme/Bağımlılık($r=,364$; $p<0,01$), Ayrıcalık/Yetersiz Önlem($r=,155$; $p<0,05$), Kendini Feda Etme($r=,258$; $p<0,01$), Terk Edilme($r=,334$; $p<0,01$), Cezalandırılma($r=,170$; $p<0,05$), Kusuruluk ($r=,292$; $p<0,01$), Tehditlere Dayanıksızlık($r=,274$; $p<0,01$) ve Yüksek Standartlar($r=,168$; $p<0,05$) alt boyutları alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık ve Saldırganlık ve Anksiyete ve İç Dönlük alt boyut puanlarının Young Şema Ölçeği (Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon ve

Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İççe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kendini Feda Etme, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditlere Dayanıksızlık ve Yüksek Standartlar) altboyut puanınca yordanması amacıyla kurgulanan regresyon modelinin varsayımlarının sınanması sonucunda elde edilen sonuçlar tablo 14 'de gösterilmiştir. Regresyon analizlerinden geçerli sonuçlar elde edebilmek için bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir. Regresyon modellerinin sağlaması gereken varsayımlar aşağıda verilmiştir:

- Çoklu doğrusal bağlantı varsayımı
- Otokorelasyon varsayımı
- Artıkdeğerlerin normalliği varsayımı
- Artık değerlerin ortalaması varsayımı
- Sabit varyans varsayımı

Tablo 14. Regresyon Modelleri İçin Gerekli Varsayımların İncelenmesi

Model	Çoklu Doğrusal Bağlantı Varsayımı		Otokorelasyon Varsayımı	Artık Değerlerin Normalliği Varsayımı	Artık Değerlerin Ortalaması Varsayımı	Sabit Varyans Varsayımı
	VIF	Tolerans	Durbin Watson			
1	1,000	1,000	2,015	Çarpıklık: -,616 Basıklık: ,621	0,000	$\chi^2(2)=6,35$ Sd:9,21
2	,841	1,189	1,823	Çarpıklık: ,746 Basıklık: ,524	0,000	$\chi^2(5)=22,96$ Sd:15,08
3	,763	1,311	2,238	Çarpıklık: ,895 Basıklık: 1,015	0,000	$\chi^2(5)=12,09$ Sd:15,08

Sd: 0,01 Madindarlık Düzeyinde Sınır χ^2 Değeri

Tablo 14'de yer alan verilere göre regresyon modelleri çoklu doğrusal bağlantı varsayımını, otokorelasyon varsayımını, artık değerlerin ortalaması varsayımını ve normalliği varsayımın sağlamaktadır. Model 1 ve Model 3 sabit varyans varsayımını 0,01 düzeyinde karşılarken Model 2'nin bu varsayımı karşılamadığı görülmektedir. 3. Regresyon modelinin sabit varyans varsayımının sağlandığı varsayılarak model analiz edilmiştir.

Tablo 15. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Young Şema Ölçeği Alt Boyut Puanlarınca Yordanmasına Dair Regresyon Analizi (Model 1)

Yordanan	Yordayan	B	Standart Hata _B	B	T	p
----------	----------	---	----------------------------	---	---	---

Sosyal Yetkinlik	Sabit	41,378	1,359	-	30,442	,000
	Yüksek Standartlar	,317	,157	,140	2,015	,045
R= ,140	R ² = ,020	F _(1/203) = 4,059			p=,045	

Tablo 15’de, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyut puanlarının Young Şema Ölçeği’nin Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İççe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kendini Feda Etme, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditlere Dayanıksızlık ve Yüksek Standartlar altboyutları puanınca yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Regresyon analizinde ‘Stepwise’ yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda yalnızca Young Şema Ölçeği Yüksek Standartlar altboyutunun Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur ($F_{(1/203)} = 4,059$; $p < 0,05$). Diğer alt boyutların modelden dışlandığı görülmüştür. Young Şema Ölçeği Yüksek Standartlar altboyutu puanının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanının %2,0 ’lik kısmını açıkladığı belirlenmiştir.

Tablo 16. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık ve Saldırganlık Alt Boyutu Puanlarının Young Şema Ölçeği Alt Boyut Puanlarınca Yordanmasına Dair Regresyon Analizi (Model 2)

Yordanan	Yordayan	B	Standart Hata B	B	T	p
Kızgınlık	Sabit	19,622	1,719	-	11,413	,000
Ve Saldırganlık	Başarısızlık	,304	,132	,171	2,308	,022
	Kendini Feda Etme	,220	,109	,149	2,022	,045
R= ,268	R ² = ,072	F _(1/203) = 7,817			p=,001	

Tablo 16’da, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık ve Saldırganlık alt boyut puanlarının Young Şema Ölçeği’nin Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İççe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kendini Feda Etme, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditlere Dayanıksızlık ve Yüksek Standartlar altboyutları puanınca yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Regresyon analizinde ‘Stepwise’ yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Young Şema Ölçeği Başarısızlık ve Kendini Feda Etme alt boyutlarının

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık ve Saldırganlık alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur ($F_{(1/203)}=7,817$; $p<0,01$). Diğer alt boyutların modelden dışlandığı görülmüştür. Young Şema Ölçeği Başarısızlık ve Kendini Feda Etme altboyutu puanının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kızgınlık ve Saldırganlık alt boyutu puanının %7,2 'lik kısmını açıkladığı belirlenmiştir.

Tablo 17. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İçedönüklük Alt Boyutu Puanlarının Young Şema Ölçeği Alt Boyut Puanlarınca Yordanmasına Dair Regresyon Analizi (Model 3)

Yordanan	Yordayan	B	Standart Hata	B	T	p
Anksiyete ve İçedönüklük	Sabit	13,667	1,341	-	10,190	,000
	İççe Geçme ve Bağımlılık	,294	,084	,257	3,497	,001
	Duyguları Bastırma	,349	,116	,220	3,001	,003
R= ,412	R ² = ,170	F _(2/202) = 20,614			p=,000	

Tablo 17’de, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İçedönüklük alt boyut puanlarının Young Şema Ölçeği’nin Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon ve Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İççe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalık/Yetersiz Önlem, Kendini Feda Etme, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditlere Dayanısızlık ve Yüksek Standartlar altboyutları puanınca yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Regresyon analizinde ‘Stepwise’ yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Young Şema Ölçeği İççe Geçme/Bağımlılık ve Duyguları Bastırma alt boyutlarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İçedönüklük alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur ($F_{(2/202)}=20,614$; $p<0,01$). Diğer alt boyutların modelden dışlandığı görülmüştür. Young Şema Ölçeği İççe Geçme/Bağımlılık ve Duyguları Bastırma altboyutu puanının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Anksiyete ve İçedönüklük alt boyutu puanının %17,0 'lik kısmını açıkladığı belirlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmamızda annelerin çalışma durumlarının, çocukların sosyal yetkinlik ve davranış sorunları üzerinde etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Ancak yapılan bazı araştırmalar da çalışan annelerin çocukları üzerinde daha korumacı olduğu görülmüştür.¹²³ Dekovic ve Gerris de yaptıkları çalışma da çalışan annelerin çalışmayan annelere göre daha fazla demokratik tutum sergilediklerini göstermişlerdir.¹²⁴

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ve Young Şema Ölçeği puanlarının anne de bilinen bir hastalık bulunma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ancak ebeveynleri hasta olan çocuklar üzerinde yapılan araştırma da görülmüştür ki, bu durum çocuklar üzerinde duygusal sorunlar oluşturmaktadır. Anne de var olan önemli bir rahatsızlığın, annenin ve dolaylı olarak çocuğun psikolojisini etkilemektedir.¹²⁵

Araştırmamızda, okul öncesi dönemi çocukların, tanısı konulmuş herhangi bir rahatsızlığa sahip olmalarının anne ve çocuk üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ancak yapılan bir araştırma da ülkemizde 0-19 yaşlar arasındaki 700.000 çocuğun süregelen bir rahatsızlığa sahip olduğu görülmüştür. Bu çocukların yaşamlarında rahatsızlıklarına bağlı olarak çeşitli psikolojik, çevresel ve sosyal problemler yaşadıkları görülmüştür. Aynı araştırma ile görülmüştür ki çocukta var olan bu rahatsızlıklar aynı zamanda çocuğun ailesini ve yakın çevresini de etkilemektedir. Ebeveynlerin herhangi bir tanıya sahip çocuklarına karşı daha korumacı ve kısıtlayıcı davrandıkları görülmüştür. Aynı zamanda bu ebeveynlerin daha stresli ve hassas oldukları görülmüştür.¹²⁶

Araştırmamızda, aylık gelir düzeyinin, anne ve çocuk üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamıştır. Tudge ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışma da annenin aylık gelir düzeyi yükseldikçe, çocuklarının bağımsızlıklarını ve bir birey olması için gerekli adımlarını daha çok destekledikleri görülmüştür. Aylık gelir düştükçe, annelerin çocukları üzerinde daha fazla kontrolcü oldukları ve disipline daha fazla

¹²³ Deniz Şanlı ve Candan Öztürk, "Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 32, s.39.

¹²⁴ Dekovic and Gerris, a.g.e., s.45-57.

¹²⁵ Yavuzer, a.g.e., s.54.

¹²⁶ Melek Er, "Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler", *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2006, 49, 155-168, s.166.

önem verdikleri görülmüştür.¹²⁷

Araştırmamız da Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanı ile kardeş ilişkilerinin ilişkili olduğu görülmüştür. Kardeşi ile iyi ilişki kuran çocuğa sahip katılımcıların Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanlarının, orta/kötü düzeyde ilişki kuranlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kızgınlık/saldırganlık alt boyutu puanlarının ise kardeşi ile iyi ilişki kuran çocuğa sahip katılımcılarda daha düşük olduğu görülmüştür. Kardeşler, oluşturulan rekabet ortamından olumsuz etkilenecek birbirlerini düşman gibi görürler. Ebeveynlerin çocuklar arasındaki rekabet duygularını önleyememesi, çocuklar arası eşit davranılmaması kardeş ilişkilerini bozduğu gibi, çocuklar da duygusal ve davranış problemleri oluşturduğu araştırmamız ile tutarlıdır.¹²⁸

Araştırmamız da annelerin yaş aralığının çocuktaki davranış problemlerini etkilediği görülmüştür. 26-30, 31-35 ve 36-40 yaş aralığındaki annelerin çocuklarında, 41 ve üzeri yaştaakilere göre daha fazla kızgın ve saldırgan davranışlara sahip olduğu görülmüştür. Mızrakçı' nın yaptığı çalışmalarda da çalışmamız ile tutarlı sonuçlar elde edilerek, anne yaşı küçüldükçe aşırı korumacılığın, sıkı disiplinin ve çocuktan beklentilerin arttığı görülmüştür. Ancak aynı araştırmada çocuğuna karşı demokratik tutuma sahip bir annenin yaşı ilerlediğinde bile aynı tutumu devam ettirdiği görülmüştür.¹²⁹

Araştırmamızda kardeş sayısının çocuklar da ki sosyal yetkinlik ve davranış problemleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Özyürek ve Şahin' in yapmış olduğu çalışmada, üç ve daha fazla çocuğa sahip olan ebeveynlerin, çocuklarına karşı daha sert ve baskıcı olduğu görülmüştür.¹³⁰ Bu durumun çocuklarda ki davranış ve duygusal sorunları artıracakı düşünülmektedir. Young Şema Ölçeği Ölçeği Kusurluluk alt boyutunun kardeş sayısı değişkenine göre artış gösterdiği görülmüştür. Kardeşi bulunmayan çocuğa sahip katılımcıların alt boyutu puanlarının, 1 kardeşi ve 2 kardeşi olanlardan daha düşük olduğu görülmüştür. Çocuk sayısındaki artışa bağlı olarak annenin bu şemaya sahip olmasının, çocuk bakımı ve sorumluluğunda ki zorluklara bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu zorluklar neticesinde annenin kendini kusurlu, seilmeyen, istenmeyen, kötü ve işe yaramaz

¹²⁷ Jonathan Tudge, vd., "Parents's Child-Rearing Values and Beliefs in the United States and Russia: The Impact of Culture and Social Class." *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 2000, 9(2), p.105-121.

¹²⁸ Yavuzer, a.g.e., s.103.

¹²⁹ Şule Mızrakçı, *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler; Demografik Özellikler, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 1994, s.55-60. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

¹³⁰ Arzu Özyürek ve Fatma Tezel Şahin, "5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, 25(2), s.19-34.

olarak deęerlendirdięi dūřūnūlmektedir.

Arařtırmamız da eęitim dūzeyi yūksek ve dūřūk annelerin çocuklarında, duygusal ve davranıř sorunları açısından anlamlı bir farklılık gōrūlmemiřtir. Buna karřın, Őzyūrek ve řahin'in 5,6 yař çocuklarının ebeveyneynlerini inceledikleri arařtırmada, annelerin eęitim dūzeyi arttıķa çocuklarına karřı demokratik tutumlarının arttıęı gōrūlmūřtır. Eęitim dūzeyi yūksek annelerin çocuklarına karřı daha hořgōrūlū olup, ařırı tutumlardan kaçındıęı gōrūlmūřtır.¹³¹ Dekovic ve Gerris de yaptıkları arařtırmada, annelerin eęitim dūzeylerinin yūkselmesi ile geleneksel ocuk yetiřtirme tutumlarının yerine, daha Őzgūrlūķū ve çocuęun fikirlerini, kararlarını Őnemseyen bir tutum gōsterdikleri gōrūlmūřtır.¹³² Eęitim dūzeyi dūřūk annelerin Young řema Őleęi Őleęi Bařarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon, İ İçe Geçme/Baęımlılık, Terk Edilme, Dayanıksızlık alt boyutu puanlarının eęitim dūzeyi dūřūk katılımcılarda daha yūksek olduęu gōrūlmūřtır. Kiřinin eęitim dūzeyinin uyumsuz řemalar ūzerinde de etkili olduęu arařtırmamızda gōrūlmūřtır.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz sonuçlara bakıldığında okul Őncesi dōneminde ki çocukların sahip olduğu davranış sorunları ile annelerin bazı erken dōnem uyumsuz şemaları arasında pozitif yōnlū ve istatistiksel olarak anlamlı derece de ilişkili olduğu gōrūlmūřtır. Young řema Őleęi, Başarısızlık ve Kendini Feda Etme alt boyutlarının Kızgınlık ve Saldırganlık alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı dūzeyde yordadığı, Yūksek Standartlar altboyutunun Sosyal Yetkinlik alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı dūzeyde yordadığı, İçiçe Geçme/Bağımlılık ve Duyguları Bastırma alt boyutlarının Anksiyete ve İedōnūklūk alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı dūzeyde yordadığı bulunmuştur.

Kapçı ve Hamamcı'nın yaptıęı arařtırma da gōrūlmūřtır ki, çocuęun psikolojik saęlıęını ebeveynlerin ocuk ile kurduęu iletiřim kalitesi, disiplin yōntem ve teknikleri ve ebeveynlerin tutumları belirler. Ebeveynlerin ocuk ile iletiřimini, ocuk yetiřtirme yōntemlerini ve tutumlarını belirleyen en Őnemli řey ise kendisi, çevresi ve dūnya ile ilgili sahip olduęu biliřsel yargılarıdır. Kapçı ve Hamamcı'nın 241 kız, 111 erkekten oluřan toplam 352 ūniversite Őęrencisi ile yaptıęı arařtırma da algılanan aile iřlevlerinin Őnemli dūzeyde kiřide ki psikolojik belirtileri yordadıęı gōrūlmūřtır. Arařtırma da Őzellikle duygusal yoksunluk řemasının aile iřlevinin psikolojik belirtiler ūzerinde etkisin de aracı deęiřken olduęu gōrūlmūřtır. Olumsuz bir aile iřlevine sahip olmanın, kiřide sosyal, duygusal problemlerin oluřmasına ya da artmasına

¹³¹ Arzu ve şahin, a.g.e., s.31-32.

¹³² Maja Dekovic and Jan Gerris, "Parental Reasoning Complexity, social class, and child rearing behaviors." *Journal of Marriage and The Family*, 1992, 54, p.675-685.

neden olabileceği araştırma da görülmüştür.¹³³ Kapçı ve Hamamcı' nın elde ettiği sonuçlar ile tutarlı olarak çalışmamızda, annelerin bazı şemalara sahip olmalarının olumsuz aile işlevi oluşturduğundan çocukta ki davranış sorunlarını artırdığı görülmüştür.

Ebeveynlik biçimlerinin kişiler üzerinde ki etkisine bakan araştırma da ise Terk edilme, Yetersiz Özdenetim, Kusurluluk/Utanç, Başarısızlık, Kendini Feda, Bağımlılık ve Dayanıksızlık şemalarının depresyonla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu şemalara sahip olan ebeveynlerin çok sahiplenmeci ve kontrolcü olma, sürekli başkalarının ihtiyaçları üzerine aşırı odaklanma, eleştirilere ve zorluklara karşı dayanıksız olma özelliklerine sahiptirler. Bu özellikler gölgesinde yetiştirilen çocukların ise depresif olma eğiliminde oldukları görülmüştür.¹³⁴ Araştırmamız da ise bu şemalardan farklı olarak, İç İçe Geçme/Bağımlılık ve Duygularını Bastırma şemalarının depresyon, anksiyete gibi içe yönelim sorunlarına yol açtığı görülmüştür.

Kişilerde var olan anksiyete ve ebeveynlik stillerine bakan araştırma da, ebeveynlerde var olan Terk Edilme, Dayanıksızlık, Başarısızlık, Kendini Feda, Duygularını Bastırma ve Boyun Eğme şemaları ile ilişkili olduğu görülmüştür.¹³⁵ Çalışmada da bulunan Duyguları Bastırma alt boyutlarının çocuklarda ki Anksiyete ve İçedönüklük alt boyutu puanlarına önemli derece de etkisi araştırmamız ile örtüşmektedir.

Algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin araştırma da ise Yüksek Standartlar ve Duygularını Bastırma şemalı ebeveynlere sahip bireylerde, kişilerin kendilerine bakıp, koruyup, kendini yönlendiren ve destek olan kişilerin yokluğunda anksiyete, mutsuzluk, korku gibi olumsuz duygulara sahip oldukları görülmüştür.¹³⁶ Duyguları Bastırma alt boyutlarının Anksiyete ve İçedönüklük alt boyutu puanlarına önemli derece de etkisi araştırmamız ile örtüşmektedir.

Çocuklardaki duygusal sorunlar ile anne ret algısı arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisinin araştırıldığı bir araştırmada ise Ayrılma/Reddedilme ve Başkaları Yönelimlilik şema alanının çocuklardaki kaygı, depresyon sorunları ve anne ret algısı arasında yordayıcı olduğu görülmüştür.

Ayrılma/Reddedilme şemalı ebeveynlerin çocukları, ailesinin ilgisini ve yakınlığını alabilmek için özerkliğinden ödün verir. Özerkliğini kaybedince de yoğun

¹³³ Emine Gül Kapçı ve Zeynep Hamamcı, "Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü", *Klinik Psikiyatri*, 2010, 13(3), 127-136.

¹³⁴ Young, a.g.e., s.330-332.

¹³⁵ Arslan, a.g.e., s.147.

¹³⁶ Arslan, a.g.e., s.145.

bir kaygı ve depresif duygular yaşarlar.¹³⁷ Bu araştırma, kendi çocukluk deneyimleri sonucunda bazı şemalara sahip olan ebeveynlerin, kendi çocuklarını yetiştirmede, bu şemaların etkisinde kalarak, çocuk da duygusal, sosyal ve davranışsal sorunlara neden olduğunu desteklemektedir. Bunun yanı sıra yaptığımız araştırmada Ayrılma/Reddedilme Şemasının çocuğun davranış sorunlarına olan herhangi bir etkisi görülmemiştir.

Bu araştırmanın bulgularında bulunan okul öncesi dönemi çocukların duygusal ve davranış sorunları ile annelerinin şemaları ilişki puanlarının önemli derecede yüksek olduğu erken dönem uyumsuz şemalar aşağıda değerlendirilmiştir;

Yüksek Standartlar şemasına sahip annelerin çocuk yetiştirme tutumlarında da şemalarının etkisinde kalarak benzer davranışlar gösterdiği düşünülmektedir. Annenin, çocuğuna karşı aşırı eleştirel ve mükemmeliyetçi tutumlarının, çocuğun diğerleri ile sağlıklı bir iletişim sürdürebilmesini olumsuz etkilediği, bu davranışlara maruz kalan çocukların ise sosyal yetkinlik becerilerinin olumsuz etkilendiği düşünülmektedir. Kendini Feda Etme şemasına sahip annelerin başkalarının sorunlarıyla aşırı ilgili olmasından kaynaklı öfkeli, ilgili olmadığı zamanlar da ise yoğun suçluluk hisleri sonucunda depresif olduğu ve bu durumun çocuk yetiştirmesine yansıdığı varsayılmaktadır. Bu davranışlara maruz kalan çocukların olumsuz etkilenecek kızgın ve saldırgan davranış problemleri gösterdiği düşünülmektedir. Ebeveynlerinin yetiştirme tutumundan kaynaklı Başarsızlık şemasını geliştirenlerin, kendi çocuk yetiştirme tutumları olarak da aynı tutumu sergiledikleri varsayılmaktadır. Dolayısı ile sürekli başarısız görülerek kıyaslanan çocukların, yaşadıkları stres ve yetersizlik hissinden kaynaklı kızgın ve saldırgan davranışlar gösterdikleri düşünülmektedir. Duygularını bastırma şemasına sahip annelerin çocukları, duygularını saklayan ve duygularından utanan annelerini model alarak veya bu tutumlara maruz kalarak anksiyete geliştirdikleri ve içe dönük davrandıkları düşünülmektedir. İç içe geçme ve bağımlılık şemasına sahip annelerin çocukları ile ilişkilerinde de aynı tutumları devam ettirdiği, bu yüzden de bu çocukların ebeveynine bağımlı hissedip onun yokluğunda da yoğun bir anksiyete ve depresiflik gibi içe dönük davranış sorunları yaşadıkları düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre verilebilecek öneriler şöyledir;

¹³⁷ Dilek Sarıtaş-Atalar ve Tülin Gençöz, "Anne Ret Algısı İle Psikoloji Sorunları Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2015, 26(1), 40-47, s.45.

1. Literatürde erken dönem uyumsuz şemalar ile ilgili araştırmalara bakıldığında, bu araştırmaların okul öncesi dönemi çocukları kapsamadığı görülmektedir. Okul öncesi dönemi çocukları ile de çalışılması alana katkı sağlayacaktır.
2. Araştırma da okul öncesi dönemi normal gruplar ile çalışılmıştır. Diğer araştırmalar da çalışma grubu daraltılarak, davranış bozukluğu tanısı almış çocuklar ile çalışılabilir. Farklı tanı almış ebeveynlerin hangi şemasının etkili olduğu incelenebilir.
3. Okul öncesi dönemi çocuklarındaki davranış sorunlarını iyileştirmek için, sürece annelerin de dahil edilerek, çevresi ve kendisi ile var olan bilişsel yargıları ve bu yargıların çocuğa olan olumsuz etkilerinin görüşülerek, farkındalık artırılabilir.
4. Annelere çocuk eğitiminde annenin rolü ve önemi aktararak, doğru disiplin yöntem ve teknikleri konusunda bilinçliği artırılabilir.
5. Annelerin kendi ve çevresi ile ilgili bilişsel yargılarını iyileştirmesi adına psikolojik destek sağlanabilir.
6. Çocuklarda var olan davranış sorunlarını iyileştirmek adına çocuğa ve aileye uzman desteği önerilir.
7. Okul öncesi eğitim alan ve davranış sorunları olan çocukların öğretmenlerine bu çocuklara yönelik uygun tutum ve davranışlar konusunda eğitimler yapılabilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

*AMERİKAN PSİKİYATRİ BİRLİĞİ, **Ruhsal Bozuklukların Tanısal Ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskı 8 (DSM- 5), Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı**, Çev. Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

ARNTZ Arnoud and JACOB Gitta, **Schema Therapy In Practice; An Introductory Guide To The Schema Mode Approach**, Çev. Gonca Soygüt, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016.

BANDURA A., **Self Efficacy: The Exercise Of Control**, 1997; aktaran A. Arkonaç, **Zihin Süreçleri Bilimi**, Alfa yayınları, İstanbul, 2003.

BUTCHER James, **Abnormal Psychology**, Pearson education, New York, 2011.

CAMPBELL B. Susan, **Behavior problems in preschool children: Advances in clinical child psychology**, Springer, Boston, 1997.

CÜCELOĞLU Doğan, **İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2011.

DAVİD Shaffer and KİPP Katherine, **Developmental Psychology, Childhood & Adolescence**, Cengage Learning, 2010.

FARRELL M. Joan, **Şema Terapi Klinisyenin Rehberi**, Çev. Sevin. Göral Alkan ve Emel Alkan, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2016.

YILDIZBAŞ Füsün, "Okul öncesi dönemde prososyal davranışların gelişiminin bebeklik yaşantısındaki bazı değişkenler açısından incelenmesi." **Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul, 2009.

GIMPEL Gretchen and HOLLAND Melissa, **Emotional and Behavioral Problems of Young Children**, The Guilford, New York, 2003.

GÜZEL Halime Şenay ve ARKAR Haluk, " Psikiyatri Poliniğine Başvuran Çocuklarda İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Sorunları İle İlişkili Bazı Sosyo-Demografik ve Klinik Değişkenlerin İncelenmesi", **Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi**, 2014, 4(2).

MATSON L. Johnny, ***Social behavior and skills in children***, Springer, New York, 2009.

NELSON Rita Wicks and ISRAEL Allen C., ***Abnormal Child and Adolescent Psychology***, Pearson Education, New York, 2013.

ÖZTÜRK M. Orhan, ULUŞAHİN Aylin, ***Ruh Sağlığı ve Bozuklukları***, Ankara, 2018

RAFAELİ Eskhol, ***Şema Terapi; Ayırıcı Özellikler***, çev. Alp Karaosmanoğlu, Nihan Azizlerli, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2017.

VAN GENDEREN Hannie, ***Schemas, Coping Styles, and Modes***, The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy, New York, 2012.

YAVUZER Haluk, Bedensel, ***Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı***, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2019.

YAVUZER Haluk, ***Anne-Baba ve Çocuk***, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989.

YAVUZER Haluk, ***Çocuk Psikolojisi***, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1990

YOUNG E. Jeffrey , ***Şema Terapi***, Çev. Tuğrul Veli Soylu, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2009.

MAKALELER

ALISINANOĞLU Fatma, "Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği)", ***Kuramsal Eğitimbilim Dergisi***, 2010.

ARAL Neriman ve BAŞAR Figen, "Çocukların kaygı düzeylerinin yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumuna göre incelenmesi", ***Eğitim ve Bilim Dergisi***, 1998, 22(110).

ASHLEY Harris, and CURTIN Lisa, "Parental perceptions, early maladaptive schemas, and depressive symptoms in young adults." ***Cognitive therapy and research***, 2002, 26(3).

BELLİBAŞ Emel, "Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu Tanılı Bir Grup Çocukta Mizaç Özellikleri", **Ege Tıp Dergisi**, 2005, 44(1).

ÇORAPÇI Feyza, "Okul Öncesi Dönemde Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Taraması: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme- 30 Ölçeği", **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 2010, 17(2).

DEKOVIC Maja and GERRIS Jan, "Parental Reasoning Complexity, Social Class, and Child Rearing Behaviors." **Journal of Marriage and The Family**, 1992, 54.

DEMİRKAYA Sevcan ve ABALI Osman, "Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi dönem davranış sorunları ile ilişkisi", **Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2012, 13(1).

DURUALP Ender ve ARAL Neriman, "Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi." **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2010, 39(39).

ER Melek, "Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler", **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 2006, 49.

GHAMKHARFARD Zahra, "Examining the predictors of childhood anxiety based on early maladaptive schemas of children and parenting styles of mothers." **International Journal of Behavioral Sciences**, 2012, 6(3).

SOYGÜT Gonca, "Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3' ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2009, 20(1).

GÖR Nağme, "Geçmişin Mirası ve Geleceğin Haritası: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar", **Nesne Dergisi**, 2017, 5(10).

GÜLAY Hülya. "5-6 yaş grubu çocuklarda okula uyum ve akran ilişkileri." **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 2011, 1(10).

HESAPÇIOĞLU Selma Tural,, vd., "Okul Öncesi Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunlar Annedeki Hangi Psikiyatrik Belirtiler ile İlişkilidir?", **Düşünen Adam Dergisi**, 2017, 30.

JOVEV Martina and JACKSON Henry, "Early maladaptive schemas in personality disordered individuals", **Journal of Personality Disorders**, 2004, 18.5.

KAPÇI Emine Gül ve HAMAMCI Zeynep, "Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü", *Klinik Psikiyatri*, 2010, 13(3).

KARACA Nezahat, "Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi." *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2011, 4(2).

KARGI Eda ve ERKAN Semra, "Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, 27.

ÖNGİDER Nilgün, "Relationship Between Parents and Preschool Children", *Current Approaches in Psychiatry*, 2013; 5(4).

ÖZYÜREK Arzu ve TEZEL ŞAHİN Fatma, "5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, 25(2).

ÖZYÜREK Arzu, "Okul öcesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi", *Milli Eğitim Dergisi*, 2014, 45(206).

SARITAŞ ATALAR Dilek ve GENÇÖZ Tülin, "Anne Ret Algısı İle Psikoloji Sorunlar Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2015, 26(1), 40-47.

SCHNEİDER Sophie, "Early maladaptive schemas as predictors of child anxiety: the role of child and mother schemas." *International Journal of Applied Behavioral Sciences*, 2015, 1(2).

STOPA Lusía, and ANNE Waters. "The effect of mood on responses to the Young Schema Questionnaire: short form." *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 2005, 78(1).

ŞANLI Deniz ve ÖZTÜRK Candan, "Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 32.

TUDGE Jonathan, "Parents's Child-Rearing Values and Beliefs in the United States and Russia: The Impact of Culture and Social Class." *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 2000, 9(2).

UYSAL Hatice ve AKMAN Berrin, “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği’nin Türkçe’ye Uyarlama Çalışması”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 5(2), 2016.

TEZLER

ARSLAN Reyhan, *Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Ankara, 2017. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

Gülay Hülya, *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008. **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**

KÖMÜRCÜ Burcu, *Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Ebeveynlik Biçimleri ve Psikolojik Belirtiler İle Psikolojik Dışlanmanın Tehdit Ettiği İhtiyaçlar Arasındaki İlişkiler*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2014. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

MIZRAKÇI Şule, *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler; Demografik Özellikler, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 1994. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

SÜRMELİ Elif Sinem, *5- 6 Yaş Çocukların Sosyal Yetkinlik Davranışlarının İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2018. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

TOPALOĞLU Zeynep Çiftçi, *4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, 2012. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

TARKOÇIN Suna, *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 48-66 Aylık Çocukları Olan Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Kurma Düzeyleri Ve Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2014. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

ÜNAL Beyza, *Early Maladaptive Schemas and Well-Being: Importance Of Parenting Styles And Other Psychological Resources*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ODTÜ, Ankara, 2012. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

ÜZÜMCÜ Elif, *Büyükleme ve Kırılgan Narsistik Kişilik Özellikleri ile İlişkili Faktörlerin Şema Terapi Modeli Çerçevesinde İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2016. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

YAŞAR EKİCİ Fatma, *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Fakültesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2015. **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**

EKLER

EK-A

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu araştırma Prof.Dr.İbrahim Ömer SAATÇIOĞLU danışmanlığında Gelişim Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Psikolog Solmaz ALTUNÇANAK tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının okul öncesi dönemi çocuklarındaki sosyal ve davranış sorunlarına etkisini araştırmaktır. Araştırma kapsamında, sizlerden iki adet ölçek ve sosyo-demografik formu doldurmanız istenmektedir. Vereceğiniz bilgiler gizli tutularak, araştırmaya katılmanız karşılığında sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecektir. Araştırmanın verimliliği açısından vereceğiniz cevapların sizi doğru yansıtan cevaplar olduğundan emin olunuz ve tüm soruları cevaplayınız.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın katılımcılar;

Aşağıda sizi tanımamıza yönelik bazı sorular bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Test üzerinde kimliğinizi belirten herhangi bir soru bulunmamaktadır. Bu nedenle her soru için mümkün olduğunuzca samimi bir şekilde size uyan cevabı işaretleyiniz. Lütfen her maddeyi cevaplandığınızdan emin olun. Katılımınız için teşekkür ederim.

1. Kaç yaşındasınız?

☐ 18-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41 ve üzeri

2. Çalışma durumunuz nedir? () Çalışmıyorum () Çalışıyorum**3. Aylık geliriniz ne kadar?**

4. Bilinen bir rahatsızlığınız var mı (bedensel ya da tıbbi)? ☐ Evet ☐ Hayır

5. Eğitim durumunuz nedir?

☐ Okur-yazar değil ☐ Okur -yazar ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu

☐ Lise mezunu ☐ Üniversite mezunu ☐ Yüksek lisans ve üzeri

6. Kaç Kardeşi vardır?**7. Kardeşler ile iletişimi nasıldır?**

Kötü-orta-iyi

8.Tanısı konulmuş herhangi bir rahatsızlığı var mıdır? Yoksa hayır, var ise tanıyı belirtiniz.

YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ KISA FORMU- 3 (YŞÖ- KF3)

Yönerge: Aşağıda kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar tanımladığına karar verin. Emin olamadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin duygusal olarak ne hissettiğinize dayanarak cevap verin. Birkaç soru anne ve babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri ya da her ikisi şu anda yaşamıyorsa bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın. 1' den 6' ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazınız.

Derecelendirme:

1. Benim için tamamıyla yanlış
2. Benim için büyük ölçüde yanlış
3. Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
4. Benim için orta derecede doğru
5. Benim için çoğunlukla doğru
6. Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. _____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. _____ Beni terk edeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. _____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum.
4. _____ Uyumsuzum.
5. _____ Beğendiğim hiçbir kadın/erkek, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6. _____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. _____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. _____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. _____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşıtlarım kadar, başaramadım.

10. _____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. _____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. _____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseddiğimi göstermek gibi).
13. _____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14. _____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana “hayır” denilmesini çok zor kabullenirim.
15. _____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.
16. _____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyor olmak beni değerli yapar.
17. _____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18. _____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. _____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. _____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. _____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakamam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22. _____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. _____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. _____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. _____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. _____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hissediyorum.
27. _____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. _____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissediyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29. _____ Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.
30. _____ Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31. _____ En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.
32. _____ Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.

33. _____ Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34. _____ Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35. _____ İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36. _____ Eğer yanlış yaparsam, bunun özürü yoktur.
37. _____ Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38. _____ Yakınlarımla beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39. _____ Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40. _____ Bir yere ait değilim, yalnızım.
41. _____ Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.
42. _____ İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43. _____ Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44. _____ Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45. _____ Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hissedebilir veya suçluluk duyarız
46. _____ İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47. _____ Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48. _____ İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.
49. _____ Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım.
50. _____ İstediğimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51. _____ Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakarlık etmekte zorlanırım.
52. _____ Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissederim.
53. _____ Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.
54. _____ Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.
55. _____ Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarım ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı.
56. _____ Önem verdiğim birisinin benden uzaklaştığını sezersem çok kötü hissederim.
57. _____ Diğer insanların niyetleriyle ilgili oldukça şüpheciyimdir.
58. _____ Kendimi diğer insanlara uzak veya kopmuş hissediyorum.

59. _____ Kendimi sevilebilecek biri gibi hissetmiyorum.
60. _____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar yetenekli değilim.
61. _____ Gündelik işler için benim kararlarıma güvenilemez.
62. _____ Tüm paramı kaybedip çok fakir veya zavallı duruma düşmekten endişe duyarım.
63. _____ Çoğunlukla annem ve babamın benimle iç içe yaşadığını hissediyorum- Benim kendime ait bir hayatım yok.
64. _____ Kendim için ne istediğimi bilmediğim için daima benim adıma diğer insanların karar vermesine izin veririm.
65. _____ Ben hep başkalarının sorunlarını dinleyen kişi oldum.
66. _____ Kendimi o kadar kontrol ederim ki insanlar beni duygusuz veya hissiz bulurlar.
67. _____ Başarmak ve bir şeyler yapmak için sürekli bir baskı altındayım.
68. _____ Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.
69. _____ Benim yararına olduğunu bilsem bile hoşuma gitmeyen şeyleri yapmaya kendimi zorlayamam.
70. _____ Bir toplantıda fikrimi söylediğimde veya bir topluluğa tanıtıldığımda onaylanılmayı ve takdir görmeyi isterim.
71. _____ Ne kadar çok çalışırsam çalışayım, maddi olarak iflas edeceğimden ve neredeyse her şeyimi kaybedeceğimden endişe ederim.
72. _____ Neden yanlış yaptığının önemi yoktur; eğer hata yaptıysam sonucuna da katlanmam gerekir.
73. _____ Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.
74. _____ İnsanların beni terk edeceği endişesiyle bazen onları kendimden uzaklaştırırım.
75. _____ Genellikle insanların asıl veya art niyetlerini araştırırım.
76. _____ Kendimi hep grupların dışında hissederim.
77. _____ Kabul edilemeyecek pek çok özelliğim yüzünden insanlara kendimi açamıyorum veya beni tam olarak tanımalarına izin vermiyorum.
78. _____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar zeki değilim.
79. _____ Ortaya çıkan gündelik sorunları çözebilme konusunda kendime güvenmiyorum.

80. _____ Bir doktor tarafından herhangi bir ciddi hastalık bulunmamasına rağmen bende ciddi bir hastalığın gelişmekte olduğu endişesine kapılıyorum.
81. _____ Sık sık annemden babamdan ya da eşimden ayrı bir kimliğimin olmadığını hissediyorum.
82. _____ Haklarıma saygı duyulmasını ve duygularımın hesaba katılmasını istemekte çok zorlanıyorum.
83. _____ Başkaları beni, diğerleri için çok, kendim için az şey yapan biri olarak görüyorlar.
84. _____ Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85. _____ Kendimi sorumluluktan kolayca sıyıramıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86. _____ Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87. _____ Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88. _____ Bir dolu övgüler ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89. _____ Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90. _____ Ben cezalandırılmayı hakeden kötü bir insanım.

SOSYAL YETKİNLİK VE DAVRANIŞ DEĞERLENDİRMESİ

Aşağıdaki listede bir çocuğun duygusal durumu ve davranışları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Verilen numaralandırma sistemini göz önünde bulundurarak ifadelerdeki davranışları anketi doldurduğunuz çocukta ne kadar sıklıkla gözlemlediğinizi işaretleyiniz:

Bu davranış

(1) HİÇ BİR ZAMAN (2 veya 3) BAZEN

(4 veya 5) SIK SIK (6) HER ZAMAN gözlemliyorum.

1 . Yüz ifadesi duygularını belli etmez.	1	2	3	4	5	6
2 Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona . yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6
3 . Kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayıp sinirlenir.	1	2	3	4	5	6
4 . Faaliyeti kesintiye uğradığında kızar.	1	2	3	4	5	6
5 . Huysuzdur, çabuk kızıp öfkelenir.	1	2	3	4	5	6
6 . Gündelik işlerde yardım eder (örneğin sınıf toplanırken ya da beslenme dağıtılırken yardımcı olur).	1	2	3	4	5	6
7 Çekingem, ürkektir; yeni ortamlardan ve . durumlardan kaçınır.	1	2	3	4	5	6
8 . Üzgün, mutsuz ya da depresiftir.	1	2	3	4	5	6
9 Grup içinde içe dönük ya da grupta olmaktan . huzursuz görünür.	1	2	3	4	5	6
10. En ufak bir şeyde bağırır ya da çığlık atar.	1	2	3	4	5	6

11. Grup içinde kolaylıkla çalışır.	1	2	3	4	5	6
12. Hareketsizdir, oynayan çocukları uzaktan seyrederek.	1	2	3	4	5	6
13. Anlaşmazlıklara çözüm yolları arar.	1	2	3	4	5	6
14. Gruptan ayrı, kendi başına kalır.	1	2	3	4	5	6
15 Diğer çocukların görüşlerini dikkate alır.	1	2	3	4	5	6
16 Diğer çocuklara vurur, onları ısırır ya da tekmeler.	1	2	3	4	5	6
çalışır, onlarla iş birliği yapar.	1	2	3	4	5	6
18 Diğer çocuklarla anlaşmazlığa düşer.	1	2	3	4	5	6
19 . Yorgundur.	1	2	3	4	5	6
20 Oyuncaklara iyi bakar, oyuncakların kıymetini bilir.	1	2	3	4	5	6
21 Grup faaliyetleri sırasında konuşmaz ya da faaliyetlere katılmaz.	1	2	3	4	5	6
22 . Kendinden küçük çocuklara karşı dikkatlidir.	1	2	3	4	5	6
23 Grup içinde farkedilmez.	1	2	3	4	5	6
24 Diğer çocukları istemedikleri şeyleri yapmaya zorlar.	1	2	3	4	5	6

25 Öğretmene kızdığı zaman ona . vurur ya da çevresine zarar verir.	1	2	3	4	5	6
26 . Endişeye kapılır.	1	2	3	4	5	6
27 Akla yatan açıklamalar yapıldığında . uzlaşmaya varır.	1	2	3	4	5	6
28 . Öğretmenin önerilerine karşı çıkar.	1	2	3	4	5	6
29.Yoksun bırakıldığında başkaldırır, karşı koyar.	1	2	3	4	5	6
30 Kendi başarılarından memnuniyet . duyar.	1	2	3	4	5	6

ÖZGEÇMİŞ

Solmaz ALTUNÇANAK 1992 tarihinde Kırşehir’ de doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve lise eğitim ve öğretim hayatını İstanbul’ da tamamladıktan sonra 2010 yılında Fatih Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünü (%100 İngilizce) kazanmıştır. 2015 yılında üniversiteden mezun olarak, çeşitli özel okulların, ilkokul ve okul öncesi kademesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışman ve Psikolog olarak görev yapmıştır ve halen görevine devam etmektedir.

